

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

Konstruktioner av mödrar och fäder i vårdnadstvister

En diskursanalys av sociala konstruktioner i svenska domar

Linda Leygue & Madeleine Ring

Kandidatuppsats SOPA 63

Höstterminen 2021

Handledare: Helena Hansson

Abstract

Author(s): Linda Leygue & Madeleine Ring

Title: Constructions of mothers and fathers in custody disputes. A discourse analysis of social constructions in Swedish judgments

Supervisor: Helena Hansson

Assessor: Christer Eldh

The purpose of the study is to examine how mothers and fathers are treated in Swedish judgments in custody disputes and whether this affects the child's possibility of a relationship with both his parents. Based on gender theory by Yvonne Hirdman (2001) and the theoretical concept of social constructivism and a discourse analysis we examine if formal- and informal constructions of mothers and fathers are based on gender and if formal- and informal constructions affect the assessment of a good guardian and the child's best interests. Ten court judgments have been selected, of which half where the mother has received sole custody and half where the father has received sole custody of their child. The study shows that prevailing formal- and informal constructions in society about gender, parenthood and the best interests of the child are created and recreated in judgments in custody disputes. The treatment between mothers and fathers differs and can be linked to constructions about men and women as well as the norm about the mother's biological and historical role as caregiver based on Hirdman's (2001) gender theory. The study also shows that there is a superior norm about joint custody and keeping siblings together, which according to the formal constructions is considered to be the child's best interests but can cause the child to get caught between the parents and in the dispute. The parents must thus relate to the formal- and informal constructions about gender, parenthood, motherhood and fatherhood, as well as provisions about the best interests of the child. These normative views can affect the child's ability to have a relationship with both parents and the best interests of the child in the individual case.

Keywords: Social work, Social constructivism, Gender, Custody disputes, Sole custody, Parenting ability, Motherhood, Fatherhood, court, judgment.

Innehållsförteckning

1	Introduktion	4
2	Inledning	5
2.1	Problemformulering	6
2.2	Syfte	7
2.3	Frågeställningar	7
2.4	Definition av begrepp	8
2.4.1	Vårdnadshavare	8
2.4.2	Genus	8
2.4.3	Formella och informella konstruktioner	8
2.5	Arbetsfördelning	9
3	Bakgrund	10
3.1	Det sociala arbetet i vårdnadstvister	10
3.1.1	Grundprinciper som lämplig vårdnadshavare	11
3.2	Utvecklingen av vårdnadsskap	13
3.3	Barnets bästa i vårdnadstvister	14
4	Metod	17
4.1	Metodologiska överväganden	17
4.2	Urvalsprocess	18
4.2.1	Urvalet	19
4.2.2	Begränsningar i domar	19
4.3	Tillförlitlighet	20
4.4	Bearbetning	21
4.5	Diskursanalys	22
4.6	Etiska överväganden	23
5	Teori och teoretiskt perspektiv	25
5.1	Yvonne Hirdmans genusteori	25
5.2	Socialkonstruktivism som teoretiskt perspektiv	26
5.3	Det socialt konstruerade könet	27
6	Analys och resultat	29
6.1	Gemensam vårdnad som överordnad norm	29
6.2	Bemötande av föräldraförmåga utifrån genus	31
6.2.1	Omsorg av det lilla barnet	32
6.2.2	“God förälder”	35
6.2.3	“God moder” och “God fader”	37
6.2.4	Föräldraförmåga	38
6.2.5	Anklagelser	41
7	Slutsats	44
8	Slutdiskussion	45
	Referenslista	47

1 Introduktion

Frågor som berör barns vårdnad, boende och umgänge i vårdnadstvister är relevant i det sociala arbetet. Det är viktigt att få en förståelse och kunskap för vilka normer kring barnets bästa och föräldraskap som ligger till grund i utredningen och beslutet om vårdnaden.

Den nya lagen 4:3§ st 2 BrB syftar till att det är straffbart att låta barn bevittna våld i nära relationer, vilket kommer att påverka förhållningssättet och utfallet i frågan om vårdnad.

Detta visar på att de normer och värderingar som styr det sociala arbetet ständigt förändras och blir således relevant att studera då det lyfter socialarbetarens komplexa arbetsuppgifter och hur de sedan tolkas i rätten.

Utifrån egna erfarenheter har vi skilda upplevelser av vårdnadstvister. Erfarenhet där modern fick kämpa för ensam vårdnad mot en våldsam fader men inte fick stöd i vårdnadsutredningen samt erfarenhet där fadern blev felaktigt anklagad för barnmisshandel och där socialnämnden tog mammans parti. Således två skilda perspektiv där föräldrar kände sig hjälplösa eftersom normen om familjestrukturen eller om män som våldsamma styrde förloppet i vårdnadstvisten. Således stod dessa förhållningssätt i vägen för att socialarbetaren och domen inte kunde uppmärksamma barnets bästa.

Genom socionomutbildningens gång har vi fått ett ökat intresse för den komplexitet som föreligger i frågor om vårdnad, dels tillvägagångssättet i vårdnadsutredningar och socialarbetarens arbete och dels tillämpningen av lagen i förhållande till barnets bästa både i utredningar och i domar. Genom våra erfarenheter har vi uppmärksammat samhällsnormer och genus som en problematik kring frågan om vårdnad, delvis utifrån erfarenheter men framförallt i socionomutbildningen där vi fick genomföra ett fall av vårdnadsutredning. Det framkom tydligt i övningen om vårdnadsutredningar av vårdnadstvister att det fanns skilda uppfattningar hos oss studenter kring vad som anses normalt och acceptabelt inom olika familjeförhållanden samt olika tolkningar kring hur lagen skulle tolkas och tillämpas. Det finns alltså en betydelse att studera hur samhällets idéer av normer och genus påverkar utfallet av en vårdnadstvist. Detta eftersom utgångspunkten i frågor som berör barn enligt socialtjänstlagen ska grunda sig i barnets bästa och därför är det viktigt att studera om olika idéer i samhället begränsar möjligheten att uppnå barnets bästa i frågor som berör vårdnad, boende och umgänge. Främst viktigt eftersom vårdnadstvister har blivit ett samhällsproblem

där det finns en ökad risk att barn utvecklar sociala problem, far illa eller verkar som konfliktlösande mellan sina föräldrar.

2 Inledning

I Sverige är det omkring 7 000 barn som varje år får utstå en vårdnadstvist i domstolen, efter att allt fler föräldrar tar rättsliga medel för att få frågan om vårdnad, boende och umgänge prövad i domstolen. En del föräldrar lyckas enas efter en separation, men cirka 20–40% av föräldrarna har en bestående konflikt som hindrar föräldrarna att komma överens om frågor som berör de gemensamma barnen. De flesta föräldrar handskas med svåra känslor efter en separation så som ilska och/eller besvikelse och barnet måste i sin tur utstå den stress som konflikten mellan föräldrarna skapar, vilket ökar risken för att dessa barn utvecklar psykisk ohälsa, beteendeproblematik och svårigheter i skolan. Ytterligare föds fler barn utanför en relation mellan föräldrarna vilket försvårar tilliten till den andra föräldern som vårdnadshavare. Allt detta visar på att vårdnadstvister blivit ett allt större samhällsproblem i Sverige (Bergman och Rejmer, 2017).

Vid en vårdnadstvist är socialnämnden skyldiga att utreda hur föräldrarnas och barnens faktiska förhållanden ser ut. Utredningen ligger till grund för bedömningen av domslutet av vårdnad, boende och umgänge som ska grunda sig i barnets behov och barnets bästa utifrån föräldrarnas förmågor som lämpliga vårdnadshavare. Socialarbetaren ska således utreda huruvida föräldrarna lever upp till förväntningarna om vad som anses vara en lämplig vårdnadshavare. Socialarbetaren ska även i utredningen inkludera vad som är relevant för domslutet. Vårdnadsutredningen ska fånga helheten i tvisten och belysa ett eventuellt beslut som skulle kunna lösa konflikten mellan föräldrarna och är förenligt med barnets bästa (Törnqvist, 2014). Familjens privatliv granskas således av myndigheter och samhället, där privatlivet ställs emot samhällets strukturella krav om familjen, föräldraskapet och vad som anses vara bäst för barnet.

Bergman och Rejmer (2017) menar att majoriteten av utfallen vid vårdnadstvister tillfaller gemensam vårdnad av barnet, men i de fallen utfallet är ensam vårdnad tilldelas det oftast mödrarna. Modern får ensam vårdnad 75% av fallen respektive fäderna som endast tilldelas ensam vårdnad i 12% av fallen. Bergman och Rejmer (2017) och Singer (2014) uppmärksammar även att allt fler fäder vill ha mer tillgång till sina barn och yttrar oftare om

gemensam vårdnad och ökat umgänge, medans mödrarna i större utsträckning strider om ensam vårdnad och vill begränsa faderns delaktighet i barnets liv.

Samtidigt är det relevant att undersöka varför barnet enligt statistiken (Bergman och Rejmer, 2017) inte har samma tillgång till sin fader som till sin moder efter en vårdnadstvist då det anses vara förenligt med barnets bästa att ha båda sina föräldrar i sitt liv och trots strävan i lagen efter jämlikhet mellan könen (Singer, 2014). Det finns därför en hög relevans i att undersöka hur sociala konstruktioner och föreställningar kring genus påverkar tolkningar av vårdnadsutredningar. Då det är viktigt för socialarbetaren att vara medveten om hur normer och fördomar påverkar klienten, barnets bästa och familjens förutsättningar i vårdnadstvister.

2.1 Problemformulering

Den svenska lagen utgår ifrån likabehandling av kvinnor och män (SOU 2014:6). Det finns dock skäl att ifrågasätta om kvinnor respektive män bemöts lika i frågor om vårdnad, boende och umgänge om sina barn. Statistiken visar att ensamstående mödrar i Sverige är överrepresenterade om cirka 90 215 medans cirka 8 207 är ensamstående fäder (Statistiska centralbyrån, 2020). Den stora skillnaden mellan ensamstående mödrar och fäder skapar frågor om rollen som fader och moder värdesätts olika i förhållande till könet. I tidigare forskning från år 1997 (Widlund, 1997) framkom att det är svårare för män att få ensam vårdnad vid en vårdnadstvist och att det var tre gånger vanligare att modern fick ensam vårdnad för barnen även om kvinnan hade sociala problem, men inte fadern. Liknande antaganden har framkommit i mer aktuell forskning då Bergman och Rejmer (2017) kunnat uppmärksamma att det fortfarande finns en könsskillnad mellan modern och fadern i frågan om vårdnad. Modern är oftast mer angelägen att få ensam vårdnad av det gemensamma barnet medan fadern i större utsträckning strider om gemensam vårdnad. Även Singer (2014) uppmärksammar detta i sin forskningsartikel.

Widlund (1997) uttrycker konstruktionen och förväntningar av en ”god mor” eftersom moderskapet är så starkt förankrat i kvinnans identitet att det är svårt att överlämna vårdnaden till fadern, även om det går utöver barnets och föräldrarnas egna bästa. Detta tankesätt gestaltas även av Bergman och Rejmer (2017) som menar att genus är en betydande faktor vid analys av vårdnadstvister kring vilka förväntningar som finns om hur kvinnor och män ska bete sig i sin roll som vårdnadshavare utifrån sitt kön. Bergman och Rejmer (2017) menar att genus

skapas och återskapas i sociala samspel i samhället och förändras i takt med den sociala ordningens utveckling. De menar att det finns en omvänd social könsordning i vårdnadstvister där mödrar har mer kontroll över vårdnaden än fadern då barnet oftast bor hos modern. Samtidigt menar Singer (2014) att idén om gemensam vårdnad och jämlikhet i föräldraskapet inte speglar verkligheten och att denna idé kring gemensam vårdnad blivit en överordnad norm i samhället, vilket bör ifrågasättas utifrån perspektivet barnets bästa. Singer (2014) menar att denna strävan kan orsaka mer konflikter mellan föräldrar och orsaka mer problem i vårdnadstvisterna som påverkar utfallet i frågan om barnets bästa.

Det är av vikt för det sociala arbetet att uppmärksamma rådande sociala konstruktioner om genus för att problematisera hur dessa påverkar socialarbetarens och domstolens bedömning av barnets bästa. Utifrån tidigare forskning (Singer, 2014, Widlund, 1997 & Bergman och Rejmer, 2017) framkommer att sociala konstruktioner och genus kan påverka barnets rätt till båda sina föräldrar. Detta för att det fortfarande råder diskussioner om eventuell diskriminering i bemötandet av män och kvinnor i vårdnadstvister och att detta är förankrat i samhällets syn om föräldraskap. Detta tyder på att barnets relation till båda sina föräldrar inte är självklar då rådande sociala konstruktioner och genus styr. Eftersom vårdnadstvister dessutom är ett ökat samhällsproblem riskerar barn att utveckla sociala problem där den ökade andelen vårdnadstvister ställer mer krav på samhället och socionomer att bemöta barn och föräldrar i vårdnadstvisterna.

2.2 Syfte

Utifrån Yvonne Hirdmans (2001) genusteori och det teoretiska begreppet socialkonstruktivism vill vi undersöka hur mödrar och fäder bemöts i svenska domar vid vårdnadstvister samt om detta påverkar barnets möjlighet till en relation med båda sina föräldrar.

2.3 Frågeställningar

1. Grundar sig formella och informella konstruktioner om modern och fadern i genus och hur påverkar detta bedömningen av en god vårdnadshavare?
2. Hur påverkar formella och informella konstruktioner om vårdnadsskap och genus bedömningen av barnets bästa?

2.4 Definition av begrepp

I studien har vi använt oss av tre begrepp vilka är *vårdnadshavare*, *genus* samt *formella och informella konstruktioner* som vi redogör för i detta avsnitt. Dessa tre begreppsdefinitioner präglar studiens förhållningssätt och utgör således de “glasögon” som vi använder oss av för att studera sociala konstruktioner och genus som utgår ifrån socialkonstruktivism och Yvonne Hirdmans (2001) genusteori som redogörs för i teoriavsnittet.

2.4.1 Vårdnadshavare

Definitionen som vårdnadshavare skiljer sig juridiskt ifrån begreppet förälder. En förälder som har rollen som vårdnadshavare har ett juridiskt ansvar för barnets omsorg, trygghet och fostran samt förvaltar barnets kontakt med myndigheter (Regeringskansliet, 2015). En förälder som inte tillfaller rollen som vårdnadshavare har inte ett juridiskt ansvar över barnet och kan därför inte ta viktiga beslut om barnets liv, exempelvis inhämta information från läkarbesök eller underskrift för pass. En förälder med ensam vårdnad har således rätt att fatta beslut om barnet utan samtycke från den andre föräldern.

2.4.2 Genus

Genus handlar om förhållandet mellan män och kvinnor och upprätthållandet av olika skillnader samt hur dessa skillnader mellan män och kvinnor medvetet eller omedvetet skapar ojämlikhet i samhället. Ojämlikheterna gestaltas i hur män och kvinnor bemöts samt hur kvinnor och män rangordnas i olika sociala sammanhang vilket bidrar till att normen om genus skapas och upprätthålls. Olika uppfattningar av män och kvinnor påverkar ojämlik behandling och könsbaserat nedvärderande påverkar individuella uppfattningar om ens egen identitet. (Magnusson, 2002) I studien används begreppet genus utifrån Hirdmans (2001) genusteori där vi förhåller oss till män som fader och kvinnor som moder oberoende den biologiska könstillhörigheten.

2.4.3 Formella och informella konstruktioner

Sociala konstruktioner är ett begrepp inom socialkonstruktivismen och menas att olika handlingar hos människan skapas och återskapas av den sociala omgivningen. Idén grundar sig i språket som ständigt strukturerar verkligheten där vi människor lär oss genom språket att anpassa oss till den upprätthållande strukturen. Därför möjliggör begreppet sociala konstruktioner ett ifrågasättande av det som anses naturligt och självklart, exempelvis

uppfattningen av barnets bästa, faderskap- och moderskap samt föräldraförmåga (Barlebo-Wenneberg, 2000/2001).

I studien använder vi oss av sociala konstruktioner i form av formella och informella konstruktioner, vilka är socialt skapade av omgivningen. Med *formella konstruktioner* syftar vi på lagar såsom föräldrabalken (SFS 1949:381) och grundprinciper i vårdnadsutredningar (Törnqvist, 2014) samt övriga formella texter som berör förväntningar på föräldraskap och barnets bästa. Med *informella konstruktioner* syftar vi på hur vi människor talar och skriver om samt konstruerar verkligheten i det vardagliga livet. Det vill säga hur vi människor talar och skriver om genus, föräldraskap, moderskap- och faderskap samt vad som anses vara barnets bästa.

2.5 Arbetsfördelning

Studiens syfte och frågeställningar är omfattande och kräver diskussioner där olika perspektiv vägs mot varandra och därför är det av relevans att samarbeta för att komma fram till olika infallsvinklar och tolkningar av det komplexa arbetsområdet. Utifrån detta synsätt föreligger ett gemensamt ansvar hos bägge medförfattare att vara delaktig i arbetsprocessen utifrån ambitionen att få ett utökat perspektiv på området som socionom kandidater. Därför finner vi det viktigt att utveckla samarbetsförmågan eftersom socialt arbete oftast inte bedrivs ensamt, utan i diskussion med andra.

3 Bakgrund

I bakgrunden redogörs information som ökar förståelsen för problemområdet, vårdnadstvister och barnets bästa. Vi har valt att lyfta fram och tydliggöra det sociala arbetets roll samt förloppet från socialnämnden till domstolen i vårdnadstvister. Ytterligare lyfts socialarbetarens vårdnadsutredning som ligger till grund för domen där socialarbetaren avgör vad som ska inkluderas och hur det ska formuleras i underlaget till domstolen. För att få en ökad förståelse för förhållningssätt som föreligger idag vid vårdnadstvister redogörs den historiska utvecklingen av vårdnadsskap. Slutligen redogörs för barnets bästa för att framhäva de lagar och formella bestämmelser som råder och styr dagens definition om vad som anses vara barnets bästa.

3.1 Det sociala arbetet i vårdnadstvister

När föräldrar själva inte kan enas om vårdnad boende och umgänge om det gemensamma barnet har socialnämnden skyldighet att erbjuda samarbetsamtal. Socialnämnden ska även vara behjälplig i samband med samarbetsamtal att skriva ett avtal om vårdnad, boende och umgänge vilket även ska utredas och godkännas av socialnämnden. Socialarbetaren i rollen som samtalsledare ska vara neutral och endast ta ställning så att lösningarna inte går emot barnets bästa. Socialnämnden kan godkänna ett avtal om vårdnad, boende och umgänge. Om föräldrarna inte har någon samarbetsförmåga, med eller utan samarbetsamtal kan de begära att få ett avgörande av domstolen avseende vårdnadstvisten (Thörnqvist, 2014).

När domstolen inleder en vårdnadsvist kan de begära in en snabbupplysning av socialnämnden för att kortsiktigt redovisa barnets och föräldrarnas förhållanden som underlag till det interimistiska beslutet. Domstolen kan därefter välja om de ska skicka en remiss om samarbetsamtal eller medling till socialnämnden om de ser möjligheter till samarbete, då domstolens och socialarbetarens mål är att föräldrarna ska enas i frågan samt sträva efter en gemensam vårdnad av barnet. Domstolen kan även fatta ett interimistiskt beslut gällande barnens vårdnad, boende och umgänge som ska gälla under tiden socialnämnden genomför en vårdnadsutredning som kan bestå av 4–6 månaders utredning (Thörnqvist, 2014).

När domstolen vill inleda en vårdnadsutredning skickas en remiss till socialnämnden. Domstolen håller fortfarande sitt myndighetsutövande i ärendet, men begär att socialnämnden

utför en utredning om familjens faktiska förhållanden. En vårdnadsutredning är en förvaltningsuppgift där socialnämnden har ett myndighetsutövande. Syftet med vårdnadsutredningen är att kartlägga föräldrarnas omsorgsförmåga, i vilken utsträckning föräldern kan tillgodose barnets behov, hur föräldrarna ser på olika lösningar på konflikten och deras insikt om hur det påverkar barnet samt se till eventuella risker som kan vara till skada för barnet. Domstolen kan även begära att endast utreda ett specifikt område som är relevant för vårdnadstvisten. Om det är lämpligt samtalar utredaren även med barnet som även ska få möjlighet att framföra sina åsikter. Utredaren ska försöka kartlägga barnets inställning utan att pressa barnet att välja mellan föräldrarna. Om föräldern har en ny partner tas kontakt även med denna kring frågor om barnet och föräldrarnas samarbetsförmåga. Socialnämnden tar även kontakt med referenspersoner som känner barnet väl genom sin yrkesroll som även får möjlighet att yttra sin inställning om barnets vårdnad. Utredaren är restriktiv med att inhämta uppgifter från vänner och familj. För utredning hämtas även relevant information från socialtjänsten och polisens register. Utredningsrapporten till domstolen ska bestå av relevant underlag om barnets och föräldrarnas faktiska förhållanden, brister i utredningen samt framföra utredarens bedömning av vad som är barnets bästa i frågan om vårdnad, boende och umgänge. Vårdnadsutredningen ligger till grund för domens bedömning av vårdnadstvisten (Thörnqvist, 2014).

3.1.1 Grundprinciper som lämplig vårdnadshavare

Vid en vårdnadsutredning utreds föräldrarnas lämplighet som vårdnadshavare och huruvida föräldrarna har förmåga att tillgodose barnets bästa. Kraven och förväntningarna på vårdnadshavare kopplas till vad som anses vara barnets bästa (Törnqvist, 2014).

Följande riktlinjer bör generellt inkluderas i vårdnadsutredningen utifrån domstolen om inget annat begärs:

- “- Om det finns risk för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller andra övergrepp eller att barnet olovligt förs bort, hålls kvar eller på något annat sätt far illa,
- Hur barnets behov av en nära och god kontakt med föräldrarna bäst kan tillgodoses,
- Barnets känslomässiga anknytning och relation till respektive förälder, barnets möjligheter att få sina behov av en nära och god kontakt med föräldrarna bäst kan tillgodoses,

- Innebörden och vikten av barnets egen inställning,
- Föräldrarnas vilja och förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet.

Men också:

- Föräldrarnas förmåga att hålla barnet utanför sina konflikter,
- Föräldrarnas förmåga att skilja på egen behov och barnets samt att prioritera barnets behov framför sina egna,
- Övriga individuella förhållanden, till exempel om barnet har behov av särskilt stöd, respektive förälders lämplighet som vårdnadshavare, boförälder och umgängesfrågor.”.

(Törnqvist, 2014)

Enligt 6 kap 1 § FB (SFS 1949:381) har barn rätt att behandlas som sin egen individ och inte utstå bestraffningar eller kränkningar. Det är i denna paragraf som barnets rätt till god fostran, trygghet och omvårdnads uttrycks. Vidare i 6 kap 2 § FB (SFS 1949:381) uttrycks föräldrarnas ansvar som vårdnadshavare för sitt barn, där framkommer följande ansvar:

- Barnets personliga förhållanden
- Tillgodose barnets behov enligt 6 kap 1 § FB
- Tillsyn med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter
- Bevaka för en tillfredsställande försörjning
- Bevaka för en tillfredsställande utbildning
- Uppsikt av barnet i syfte att hindra att barnet skadar någon annan
- Ansvar kring barnets ekonomiska förhållanden (uttrycks i 9–15 kap FB)

Föräldrar i Sverige förväntas kunna samarbeta kring frågor som rör barnet och agera utifrån barnets bästa. Om vårdnadshavaren brister i omsorgen av barnet på så sätt att det medför bestående fara för barnets utveckling och hälsa ska rätten enligt 6 kap 7 § FB (SFS 1949:381) besluta om att ändra i vårdnaden. Detsamma gäller om en vårdnadshavare är skyldig till missbruk eller försummelse som medför en bestående fara för barnets hälsa eller utveckling. Ensam vårdnad ska enligt paragrafen således anförtros till den andre föräldern, så vidare inte även den föräldern brister i ovanstående avseende. Är så fallet anförtros en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare åt barnet.

3.2 Utvecklingen av vårdnadsskap

Den juridiska rätten till att bli förälder i Sverige är en ständig föränderlig process och hur eller vem av barnets föräldrar som blir rättslig förälder har varierat med tiden. Riktlinjerna fram till 1920 var att fadern ansågs vara bäst som ansvarig över barnet det vill säga faderspresumtionen och att modern var den som var bäst lämpad att ta hand om små barn utifrån moderspresumtionen. Den stora skillnaden mellan riktlinjerna var att moderspresumtionen inte var lag till skillnad mot faderspresumtionen vilket gjorde att moderspresumtionen kompletterades med skuldpresumtionen. Skuldpresumtionen innebar att den förälder som ville genomföra skilsmässan bortsåg intresset för barnet och därmed inte var en lämplig förälder. Det var först vid 1920 som det blev rättsligt med gemensam vårdnad för föräldrar som var gifta, innan dess hade fadern begränsade rättigheter och skyldigheter gentemot modern kring barnet. Den fortsatta förändringen strävade efter gemensam vårdnad av barnet trots särboende eller ogifta föräldrar, vilket blev rättsligt 1976 (SOU 2014:6, 18).

Till en början utgick domstolsprövningen utifrån att föräldrarna var överens vid gemensam vårdnad, vilket 1998 ändrades då domstolen kan döma till gemensam vårdnad trots en av föräldrarnas ovilja. Däremot skulle samarbetsförmågan mellan föräldrarna inkluderas i bedömningen. Enligt förändringar 2006 tydliggjordes kraven om samarbetsförmåga vid gemensam vårdnad. Idag föreligger gemensam vårdnad som huvudregel i Sverige men ensam vårdnad kan ändå föreligga vid låg samarbetsförmåga eller om barnet utsätts för risker. Ensam vårdnad ses därmed som en undantags lösning när den gemensamma vårdnaden inte fungerar (SOU 2014:6, 18).

Idag föreligger likabehandling av män och kvinnor i den svenska rätten liksom lagarna kring vårdnad, boende och umgänge i föräldrabalken. Statistiska centralbyrån (2020) förklarar jämställdhets begreppet som ”förhållandet mellan kvinnor och män”. Det handlar om samma skyldigheter, rättigheter och möjligheter. Trots denna utgångspunkt görs skillnader i lagen mellan män och kvinnor. Den födande kvinnan blir automatiskt rättslig moder och därmed vårdnadshavare även då hon är ogift medan gemensam vårdnad behöver anmälas för att även en ogift fadern ska få vårdnaden av barnet. Fadern blir däremot automatiskt rättslig förälder till barnet om han är gift med barnets moder. Majoriteten i Sverige är dock inte gifta vilket ställer krav på en rättslig anpassning till denna förändring kring föräldraskap. Skillnader görs även mellan hetero- och homosexuella äktenskap och vid föräldraskap genom adoption (SOU 2014:6, 18).

Under år 2020 framförde regeringen att en utredning skulle inledas i syfte för att göra föräldrabalken mer könsneutral vilket handlar om att föräldrabalken, när den genomfördes, utgick ifrån kärnfamiljen bestående av mamma-pappa-barn, vilket numera inte motsvarar den verklighet vi lever i. Således menar regeringen att det behövs en lagstiftning som är mer anpassad efter de förhållanden som vi idag lever utifrån och betonas vara en viktig fråga ur ett barnrättsperspektiv (Dir. 2020:132).

Jämställdhetsintegrering innebär att jämställdhet i samhället skapas vid resursfördelning och där beslut fattas samt i samband med skapandet av normer. Detta innebär att ett jämställdhetsperspektiv krävs på samtliga samhällsområden, där ingår frågan om vårdnad, boende och umgänge, där det oberoende av könstillhörighet ska föreligga likabehandling i frågan om vem som anses vara den mest lämpliga föräldern utifrån barnets bästa (Statistiska centralbyrån, 2020). Under januari 2022 sker flera ändringar om faderskap och moderskap till barn. De nya lagarna och formuleringarna om faderskap och moderskap till barn respektive de formuleringar som upphör att gälla i samband med de nya formuleringarna, baseras av förändringen i den variation som idag finns kring möjligheten att bilda familj och / eller att skaffa barn. Denna förändring påverkar föräldrarnas juridiska faderskap eller moderskap (SFS 1949:381).

3.3 Barnets bästa i vårdnadstvister

I frågor om barnets bästa tillämpas bestämmelser i barnkonventionen som blev svensk lag 1 januari 2020. Enligt Stern & Jörnrud (2011) framkommer att det var först på 1300-talet som barn fick större utrymme i svensk lag och att det därefter skedde en långsam förändring av synen på barn. Först på 1800-talet talades det om samhällets skyldigheter och frågor kring vårdnad samt föräldraförmåga då man talade om "olämpliga föräldrar". Där tillkom och påbörjades utvecklingen av begreppet "barnets bästa". Nu förklaras Barnkonventionen av Unicef (2018) som ett bindande avtal där det menas att barn ska ses som individer med egna rättigheter, vilket skapar förutsättning för att ge barn stärkta rättigheter i praktiken.

Barnkonventionen kan dock anses vara svårtolkad som lagtext vilket kan försvåra tolkningen av barnets bästa. Det som framkommer i barnkonvention finns redan i svensk lag således har det inte tillkommit några nya rättigheter har tillkommit. Däremot verkar barnkonventionen som det ytterligare skyddsnätet för barnets bästa när övriga lagar brister och frågor som berör barn beaktas med starkare åtgärder. Således innebär ett ökat ansvar hos lokala och statliga

myndigheter, rättsväsendet och andra beslutfattare i tillämpningen av konventionen. Socialarbetaren har därmed ett ökat ansvar att skydda barn och verka för barnets bästa.

Idag förekommer inte minst artikel 3, barnets bästa, i FN:s konvention om barnets rättigheter i det dagliga sociala arbetet. Dessutom är artikel 3 i konventionen den artikel som enligt Mumin (2021) haft störst genomslag i tillämpningen i domstolen under 2020. Artikel 3 inbegriper barnets bästa enligt följande:

“1 Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

2 Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har juridiskt ansvar för barnet, och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder och administrativa åtgärder.

3 Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för omvårdnad eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn.” (Unicef, u.å.).

I tillämpningen av artikel 3 i olika måltyper visar Unicefs observationer (Mumin, 2021) på att det ofta förekommer standardformuleringar i domar kring barnets bästa vilket förminskar sannolikheten för individuella bedömningar av barnets bästa i praktiken. Men det finns även mål som enligt Mumin (2021) visar på att barnkonventionen har en avgörande betydelse för utgången, exempelvis vid upphörande av vård enligt LVU. De menar att studien visar på att domstolar förhåller sig i olika utsträckningar kring artikel 3 och att det finns en variation i resonemangets utförlighet i förhållande till artikeln i barnkonventionen. Det framkommer att domstolar i mål om vårdnad, boende och umgänge gör grundliga redogörelser kring barnets bästa och barnkonventionen men att redogörelsen sedan inte beaktas i bedömningen. Användningen och medvetenheten av barnkonventionen blir således verkningslös vilket begränsar barnets rättigheter, då redogörelsen för principen inte tillämpas i den individuella

kontexten och de specifika omständigheterna. Studien (ibid) uppmärksammar därmed risken att barnkonventionen inte beaktas av varken domstolen eller socialtjänsten. Det är tydligt att barnets röst inte alltid blir hörd eller respekterad i dessa tvister kring vårdnad, boende och umgänge utan fokus läggs på vårdnadshavarens rätt.

4 Metod

Studien tillämpar en diskursanalys utifrån den kvalitativa ansatsen genom att applicera det teoretiska begreppet socialkonstruktivism samt Yvonne Hirdmans (2001) genusteori. Studien undersöker domar av vårdnadstvister där hälften tillfaller modern ensam vårdnad respektive fadern ensam vårdnad och på så sätt skapa en jämn fördelning mellan könen. Genom en diskursanalys kan vi således undersöka hur genus och sociala konstruktioner framställs i domarna.

För att gå tillväga med att hitta empiri har vi använt oss av bland annat databaserna Lubsearch och Libris. I sökandet har vi bland annat använt oss av sökorden: *genus, vårdnad, föräldraskap, föräldraförmåga, sociala konstruktioner, normer, faderskap, moderskap, barnets bästa, barn, barnperspektiv*. Sökning har även skett på engelska med motsvarande sökord. Vi har även hittat referenser genom texter som har varit relevanta för undersökningen. Vi har valt att lyfta fram sådant material som är av relevans vid en vårdnadstvist för att öka förståelsen av området och dessutom uppmärksamma barnets rätt då det är centralt i det sociala arbetet.

4.1 Metodologiska överväganden

Den kvalitativa ansatsen fokuserar på det subjektiva såsom tankar, intentioner och hur makt opererar i samhället (Ahrne & Svensson, 2015) vilket enligt Bryman (2008/2011) inte går att få fram vid en kvantitativ metod som inte kan fånga den sociala kontexten. Bryman (2008/2011) lyfter att den kvalitativa metoden strävar efter en förståelse för den sociala verkligheten, det vill säga vad som egentligen är, samt hur den sociala ordningen skapas genom språket. Således kan vi genom den kvalitativa metoden undersöka fenomen som är svåra att uppfatta då studiens syfte är att tolka hur genus och sociala konstruktioner framställs i svenska domar. Däremot finns en begränsning med att tillämpa den kvalitativa metoden eftersom den sociala verkligheten tolkas och bedöms utifrån forskarens subjektiva uppfattning och därför går det inte att vara helt opartisk i analysen. Det är viktigt att vara medveten om att resultatet i undersökningen inte nödvändigtvis speglar verkligheten då forskaren endast undersöker en bråkdel av den sociala verkligheten (Bryman, 2008/2011).

Intervjuer har diskuterats som ett alternativ i tillämpningen av undersökningsmetod. Om studien istället hade baserats på intervjuer hade studien kunnat spegla hur socialarbetaren resonerar kring genus och vilka normer de upplever är avgörande i en vårdnadstvist och vårdnadsutredning. Däremot lyfter Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2015) att intervjupersonerna själva kan välja hur de vill framställa sig i intervjun och därför är det inte säkert att intervjupersonen kommer att vara ärliga i deras förhållningssätt till hur sociala konstruktioner och genus påverkar vårdnadsutredningen. Det finns därtill en svårighet att besvara syftet och frågeställningarna i studien genom intervjuer, eftersom intervjuerna inte skulle visa hur genus och sociala konstruktioner påverkar utfallet av vårdnadstvister i rätten och dess konsekvens för barnets bästa. Det är därför nödvändigt att studera domar då det är domstolen som avgör utfallet och inte socialarbetaren trots dennes utredning och förslag på beslut.

Fördelen med att använda sig av textanalys beskrivs av Boréus (2015). Hon menar att texter skapar människors föreställningar kring samhället och därmed påverkar relationerna mellan olika grupper i samhället som i sin tur bidrar till ett upprätthållande av identiteter. Genom att studera och analysera flera texter i någon kontext kan vi därför skapa en förståelse för hur vi människor påverkar och påverkas av dem. Av den anledningen är texter ofta förekommande i samhällsvetenskaplig forskning. Utifrån denna utgångspunkt finns en rimlighet i att analysera texter i form av domar kring vårdnadstvister. Genom dessa domar möjliggörs att analysera hur sociala konstruktioner och genus skriftligt framställs och hur detta påverkar förhållningssättet till vårdnadstvisten. Vi kan således studera hur människors föreställningar av samhället påverkar upprätthållandet av sociala konstruktioner och genus.

4.2 Urvalsprocess

Domen är ett offentligt skriftligt material vilket möjliggör för en textanalys och diskursanalys. Vår idé är att domar av vårdnadstvister påverkas av informella konstruktioner om föräldraskapet och genus. Genom att undersöka domar kan vi därför se hur normer uttrycks i domar både utifrån formella och informella konstruktioner samt om dessa konstruktioner återskapas genom domen. Om genus och sociala konstruktioner framställs i domen kan vi se vilka tendenser som kan påverka socialarbetarens bemötande i vårdnadsutredningen och hur detta i sin tur påverkar bedömningen av barnets bästa.

Vid urvalet av domar har vi behövt förhålla oss till tillgången av domar för att genomföra studien. Inledningsvis tog vi kontakt med Malmö tingsrätt för att hämta ut domar, dock bemöttes vi av bristande kommunikation. Ytterligare insåg vi att inhämta domar från en tingsrätt kan begränsa studien och påverka utfallet. Att endast använda en tingsrätt och kommun skulle kunna innebära att enbart ett perspektiv kring vårdnadstvister, normer och genus representeras i studien. Således vände vi oss till Lunds universitets där vi fann databasen Juno. På Juno hade vi direkt tillgång till domar från hela landet samt möjlighet att filtrera våra sökningar. Genom användandet av Juno stötte vi inte på några begränsningar.

I urvalet valde vi att välja ut domar av vårdnadstvister där det föreligger ensam vårdnad åt antingen fadern eller modern genom ett målstyrt urval (Bryman, 2008/2011). Detta för att kunna se hur genus och sociala konstruktioner framställs i vårdnadstvisterna. Vi använde oss av sökord som vårdnadstvist, tvistemål och ensam vårdnad i rättsområdet familjerätt. Vi sökte på praxis i tidsspannet år 2011–2021 med anledningen att vi vill studera domar i realtid där dagens rådande sociala konstruktioner och tankar kring genus kan återspeglas i domarna. Vi valde att inte ha ett större tidsspann eftersom samhället ständigt förändras och således även normer, värderingar och det juridiska förhållningssättet. Exempelvis lagförändringen 2006 om kravet på samarbetsförmåga vid gemensam vårdnad (SOU 2014:6, 18) och att barnkonventionen år 2020 blev lag och därmed ökade fokus på barnet i vårdnadstvister.

4.2.1 Urvalet

Urvalet består av tio domar där hälften av dessa tillfaller modern respektive fadern ensam vårdnad i tidsspannet år 2014–2021. Dessa kodas i domarna utifrån A1-A5 som representerar mödrar med ensam vårdnad och B1-B5 som representerar fäder med ensam vårdnad. Vi har använt oss av domar där antingen tingsrättens dom eller tingsrätten och hovrättens dom i målet framgår. Urvalet är oberoende av om hovrätten har ändrat tingsrättens tidigare beslut, den slutliga domen är oavsett ensam vårdnad åt någon av föräldrarna. Domarna som valdes kommer ifrån olika tingsrätter och hovrätter i landet. Efter att ha läst ett antal domar såg vi att de var så pass innehållsrika att fler än tio domar inte behövdes för att detaljerat kunna analysera sociala konstruktioner och genus i domarna.

4.2.2 Begränsningar i domar

En begränsning med att studera domar är att de inte omfattar hela vårdnadstvist och vårdnadsutredningen och således speglar det inte verkligheten och alla kontexter. Innehållet

är begränsat och endast det som är relevant för domen lyfts fram. Domstolen kan dessutom efterfråga information kring utredningen som anses relevant för beslutsantagandet vilket kan påverka vilken inriktning domstolen har i vårdnadstvisten. Det är heller inte möjligt att analysera blickar, tonlägen och känslor som framkommer i en vårdnadstvist, som kan vara av relevans för resultatet. Det är heller inte domstolens uppdrag att redogöra för, utan beakta den information som är nödvändig för att kunna fatta ett beslut. Det är heller inte studiens intresse att se helheten utan vi vill lyfta vad som sägs och hur det framställs. Därför begränsar inte detta möjligheten att studera genus och sociala konstruktioner, då vi genom en diskursanalys lyfter ut vad som sägs ur kontexten för att undersöka området.

Enligt Widlund (1997) finns en svårighet att urskilja utredningsförslaget av socialarbetaren och domens egen bedömning i domslutet. Det är den individuella socialarbetaren som bedömer vad av vårdnadsutredningen som är relevant att lyfta fram, vilket Widlund (1997) menar kan skilja sig mot den bedömning som domstolen gör. Dessutom är det inte säkert att alla socialarbetare kommer fram till samma bedömning av vad som anses relevant att lyfta i domen. Detta kan även innebära en variation i domarnas skriftliga utförande trots att utgångspunkten för vad som beaktas är densamma i samtliga domar. Trots detta finns en fördel med att det finns en viss begränsning i materialet, då det kan visa på en variation av hur genus och sociala konstruktioner framställs.

4.3 Tillförlitlighet

Bryman (2008/2011) menar att den kvalitativa ansatsens tillförlitlighet ska värderas och bemötas utifrån kriterierna *överförbarhet*, *trovärdighet*, *pålitlighet* och en *möjlighet att styrka och konfirmera*.

Överförbarheten är begränsad i studien då vi utgår ifrån ett begränsat material som ger oss en begränsad insyn i vårdnadstvister i samhället. Ytterligare påverkas resultatet av våra uppfattningar av fenomenet. Således går det inte att avgöra om samma undersökning leder till samma resultat om man undersöker andra domar. Studien kan däremot bidra med en utökad uppfattning och tolkning kring hur fenomenet kan tolkas i samhället. Genom att detaljerat redogöra för metodens tillvägagångssätt gör vi studien tillgänglig för läsaren att granska studiens kvalitet och således stärka studiens pålitlighet. Ytterligare diskuteras studiens

resultat i relation till den forskning som presenteras i studien, för att se om studiens resultat är förenlig med tidigare forskning eller inte (Bryman, 2008/2011).

Studiens trovärdighet kan inte styrkas eftersom vi inte har möjlighet att fråga individerna i domarna om det samstämmer med framställandet i domen och om det verkligen speglar deras verklighetsuppfattning. Vi kan heller inte fråga vårdnadsutredare eller domstolen om deras uppfattning stämmer med framställandet i domen samt om studiens tolkning är förenlig (Bryman, 2008/2011). Däremot för att stärka studiens trovärdighet, är det viktigt att lyfta fram sakliga argument i analysen och visa på en helhet och kapacitet att övertyga läsaren, vilket är viktigt vid en diskursanalys (Bolander & Fejes, 2015).

För studiens möjlighet att styrka och konfirmera är det viktigt att vara medveten om att vi som forskare är en del av diskursen och påverkas av dess sanning (Bryman, 2008/2011). Detta innebär att vi inte kan förmedla verkligheten, utan enbart vår tolkning av verkligheten utifrån empirin i studien och blir således ännu ett perspektiv på hur verkligheten kan tolkas. Vi tolkar även ett material där insynen i vårdnadstvisten är begränsad eftersom vi inte är en del av tvisten utan åskådare av det slutliga resultatet. Detta innebär att delar av verkligheten inte representeras och att fler perspektiv kan ligga till grund för de beslut som fattas i rätten (Mattsson, 2015). Däremot kan mönster utifrån flera tvister synliggöras och uppmärksamma hur olika uppfattningar kring sociala konstruktioner och genus påverkar bedömningar inom socialt arbete.

4.4 Bearbetning

Bearbetnings- och analysprocessen genomförs praktisk med tematisering och kodning av domarna utifrån olika färger. Framtagningen av teman är anpassade utifrån syftet med studien i relation till frågeställningarna och har varit i åtanke tidigt i arbetsprocessen för att undvika att materialet blir för stort och ohanterligt, då Rennstam & Wästerfors (2015) lyfter problematiken med allt för stort kvalitativt material. För att se till antalet domar är urvalet relativt litet, men om man ser till mängden sidor av samtliga domar och tidsomfånget för att bearbeta dessa, är materialet betydligt mer omfattande. Detta kräver således att val av bearbetning till analysen sker tidigt i arbetsprocessen.

När man använder kodning vid kvalitativ metod menar Bryman (2008/2011) att kodningen kan omvärderas eftersom det är föränderligt. Därför har kodningen växt fram i samband med

läsningen av domarna med en nyfikenhet på mönster och perspektiv utöver den förförståelse som finns kring området. Det är viktigt att sortera och reducera materialet, vilket utförs utifrån ovanstående teman. Genom sortering och reduktion plockas det innehåll som anses vara relevant för studien fram, vilket i början sker genom en initial kodning. Det genomförs därmed en övergripande kodning för att påbörja reduktionen av materialet. Utifrån detta växer mönster fram vilket möjliggör för en djupare analys via en selektiv kodning, det vill säga en fokuserad kodning. Det krävs således att processen genomförs ett flertal gånger för att finna det relevanta inom ramen för studien (Rennstam & Wästerfors, 2015).

Då sociala konstruktioner kan tolkas in i samtliga teman är detta en övergripande punkt för de teman med respektive kodning som används och växt fram i bearbetningen av materialet och som utgångspunkt i analysen. Dessa redogörs för nedan.

Sociala konstruktioner (övergripande): Rådande normer och acceptans i dagens samhälle.

Teman: Föräldraförmåga, barnets bästa, genus, domskäl och domslut.

Kodning: Bevarande av familjestrukturen, barnet i vårdnadstvist, “god förälder”, “god moder”, “god fader”, anklagelser, det lilla barnet och bemötande utifrån genus.

4.5 Diskursanalys

Vi använder oss av diskursanalys, vilket är en bra metod i frågor kring normalitet då diskursanalys används för att förstå språket, både det talade och skriftliga, för hur vi människor skapar vår egen och andras verklighet. Genom analysmetoden kan vi ställa oss frågor kring vad språket innebär utifrån hur det används, exempelvis i detta sammanhang en god förälder, en god moder, en god fader eller god föräldraförmåga (Bolander & Fejes, 2015).

Diskursanalytikern har ett förhållningssätt att all text har ett sanningsanspråk, det vill säga att den ena texten inte beskriver verkligheten bättre än den andra. Analysen syftar på att lyfta fram och tolka språket utifrån teorier för att problematisera hur det påverkar bilden av den verklighet som språket bidrar till och vad i diskursen som får en sanningsenlig status. Det är av intresse att se hur diskursen byggs upp, vad den gör och dess följder av användandet (Bolander & Fejes, 2015).

Vi har därför valt att tillämpa socialkonstruktivism och Yvonne Hirdmans (2001) genusteori som tolkningsverktyg och är således det perspektiv som utgör förhållningssättet i diskursanalysen utifrån en induktiv ansats. Teorin används således för att relatera det som framgår i analysen till ett teoretiskt resonemang grundad i forskning. Vi använder oss därför av tolkning vilket är en av huvudmetoderna inom kvalitativ analys, för att studera textens innebörd djupare genom att tolka domarna utifrån begrepp och teorier (Bolander & Fejes, 2015).

Vid kodning av domarna finns en problematik kring att kontexten i vårdnadsutredningen kan gå förlorad (Bryman, 2008/2011). Detta är viktigt att ha i åtanke vid bearbetningen och tolkningen av domarna men även vid framställningen av tolkningen i analys- och resultatdelen. Då det finns en risk att tolka det som lyfts ur domen och koppla det till ett tema som inte speglar vad som verkligen sägs i kontexten. Det är svårt att veta hur forskaren påverkar det som studeras då forskaren inte kan analysera utanför diskursen eftersom forskaren är en del av diskursen och påverkar dess sanning (Bolander & Fejes, 2015). Det vill säga bör vi som forskare vara medvetna om att egna uppfattningar av genus och sociala konstruktioner kan påverka tolkningen.

4.6 Etiska överväganden

I studien tillämpas offentliga domar som är tillgängliga för allmänheten. Av respekt för individen anonymiseras domarna enligt den forskningsetiska principen konfidentialitetskravet (Bryman, 2008/2011). Det är högst relevant eftersom de domar vi använder oss av är någon persons verklighet och berör känsliga frågor om barn. Att anonymisera materialet är således ett sätt att minimera risken för att göra ingrepp på individers liv utifrån det konsekvensetiska tankesättet, som enligt Svensson & Ahrne (2015) strävar efter så hög positiv effekt av handlandet som möjligt och undgå negativa effekter av handlandet. Det är således av vikt att ta bort personliga uppgifter kring personernas identitet och enbart lyfta fram vad som framgår i domarna och dess variation, vilket innebär att studien inte finner intresse för att utmärka den enskilda individen eller familjen och dennes integritet. Det är viktigt att uppmärksamma att familjerna inte är medvetna om att deras dom används i studien och att det finns en etisk problematik kring det uteblivna samtycket enligt samtyckeskravet (Bryman, 2008/2011). Studien värdesätter respekten för människovärdet liksom Svensson & Ahrne (2015) menar har företräde framför vad de kallar är vetenskapens och samhällets behov.

För att studien ska förhålla sig till konfidentialitetskravet används ett slumpmässigt urval och domarna anonymiseras genom att bortse information kring de inblandades identitet. För att ytterligare säkerställa att familjens och de inblandade individerna behåller sin integritet och för barnets bästa, väljer vi att inte redogöra för domarnas målnummer i uppsatsen utan benämner istället domarna med egen valda kodord där A1-A5 representerar mödrar som fått ensam vårdnad och B1-B5 representerar fäder som fått ensam vårdnad. Vill läsaren av någon anledning få tillgång till domarnas målnummer, kan detta diskuteras personligen med oss skribenter. Domarna kommer enbart att bearbetas och analyseras utifrån domens innehåll av tvistemålet och användandet av domarna sker enbart i studiens syfte.

5 Teori och teoretiskt perspektiv

För att studera genusaspekten och sociala konstruktioner har vi valt att använda oss av Yvonne Hirdmans (2001) genusteori och det teoretiska perspektivet socialkonstruktivism. Valet av Hirdmans genusteori grundar sig i hennes kritiska förhållningssätt till genus, moderskapet och faderskapet. Dessutom diskuteras genus inom denna genusteori som en konstruktion vilket genom att tillägga socialkonstruktivism som ett teoretiskt perspektiv kan ge en ökad förståelse.

Det teoretiska avsnittet redogörs för nedan direkt innan analysen för att läsaren ska kunna ha med sig förståelsen för teorin direkt in i analysavsnittet och således lättare kunna orientera sig.

5.1 Yvonne Hirdmans genusteori

Yvonne Hirdmans (2001) definition av genus används som ett begrepp för att synliggöra skillnader mellan män och kvinnor. Begreppet kan vara behjälplig för att vidga förståelsen kring hur man tänker kring manligt respektive kvinnligt. Hirdman (2001) använder begreppet för att synliggöra hur genus fungerar och konstrueras i olika handlingar. Stereotyper av genus skapar genusordningar som återskapas i samhället och inne i människan. Genusordningen skapar begränsningar utifrån vilket kön man tillhör som i sin tur skapar en synlig eller osynlig orättvisa mellan män och kvinnor. Hirdman (2001) menar att det socialt konstruerade könet är starkt förankrat i det biologiska könet och att man därför spelar sin könsroll då det behövs enligt samhällets sociala ordning eftersom det är biologiskt förutbestämt. Hirdman (2001) är kritisk och ifrågasätter om det är rollen eller könet som har betydelse i människors beteenden och ageranden i skapandet av könsroller.

Hirdman (2001) menar att den moderna kvinnan ses utifrån antika förhållningssätt kring könet som består av ett samspel mellan förhållandena av "kvinnan är en ofullständig man, dvs mindre värd" och "kvinnan är annorlunda, dvs inte en man". Båda förhållningssätten skapar sina egna diskurser som också flyter in i varandra. Kvinnan styrs av förväntningar på "borde-Kvinna" dvs vad hon borde vara och eftersträva, kvinnan är annorlunda och därför ska hon göras annorlunda. Det sker därför en ständig jämförelse med mannen. Kvinnan ses utifrån hennes fysiska kropp och ska därför göras älskvärd medan mannen ses utifrån det själsliga överordnande och ska göras duktig. Kvinnan föder och uppfoeder medan det ligger i

mannens natur att försörja, dominera, supa, våldta och upptäcka världen. Hirdman (2001) menar att det finns en naturlig ordning i samhället, där kvinnans liv ska cirkulera kring kärleken till barnet, hemmet och mannen medan mannens liv är utanför hemmet. Således är kvinnan bara är en del av mannens liv.

Hirdman (2001) menar att det är väsentligt att lyfta ut hur genus framställs ur sitt sammanhang genom att kunna se hur man talar om och skriver om genus och hur det i sin tur konstruerar vilka uppfattningar som råder. Hirdman (2001) menar att kontexten inte får ta över hur man belyser genus, utan det är när man lyfter ut vad som sägs om män och kvinnor som skapar en förståelse om hur man tänker och tycker kring mannen respektive kvinnan.

5.2 Socialkonstruktivism som teoretiskt perspektiv

Enligt socialkonstruktivismen finns ingen sanning då all kunskap skapas av världen runt om, vilket innebär att uppfattningen av verkligheten varierar beroende på vilket perspektiv världen tolkas utifrån, exempelvis historiskt och kulturellt. Människor föds inom en redan konstruerad verklighet och formas således efter de ramar och kategorier som redan råder i samhället. Kunskaper om verkligheten är inte något människor har, utan något som människors skapar genom hur människor talar med och om varandra. Tyngdpunkten i den sociala konstruktivismen ligger således mer i processen och än i strukturen (Burr, 1995).

Socialkonstruktivism har inte någon enskild definition och tolkas därför som mångtydigt. Därför används följande nyckelbegrepp för att beskriva socialkonstruktivismen.

Det första är *en kritisk hållning till den givna kunskapen (1)* vilket handlar om att vara objektiv i sitt bemötande av världen och utmana rådande uppfattningar om kunskap.

Exempelvis ifrågasättandet om varför det är av betydande att kategorisera och göra skillnader mellan män och kvinnor i stället för något annat karaktäristiskt drag exempelvis långa och korta människor. Det andra nyckelbegreppet beskriver *historisk och kulturell särart (2)* och handlar om att hur vi förstår världen är förankrat i kultur och historia samt att uppfattningen om världen styrs utifrån den tid och plats man lever i. Tidigare uppfattning av verkligheten behöver inte vara närmare "sanningen" än den uppfattning vi lever i idag och tvärtom, exempelvis synen på föräldraförmåga eller det naturliga för barnet. Det tredje

nyckelbegreppet *kunskap upprätthålls av sociala processer (3)* beskriver hur människor tillsammans konstruerar kunskapen om verkligheten genom interaktion, däribland genom språket. Det sista nyckelbegreppet *kunskap och socialt agerande hör ihop (4)* menas med att

olika beskrivningar eller konstruktioner av världen som människor överenskommit till upprätthåller sociala handlingar och utesluter andra. Det vill säga att vissa sociala mönster är accepterade och andra inte (Burr, 1995).

Ett nytt förhållningssätt inom socialkonstruktivismen är att genomföra en språklig analys av exempelvis händelser och kvaliteter som presenteras och hur det framställs i språket och samtalet. I en sådan analys bearbetas beskrivningar av verkligheten, hur de förs vidare och hur de förändras (Galbin, 2014).

5.3 Det socialt konstruerade könet

Galbin (2014) uppger att de rådande normer idag existerar för att samhället har valt att strukturera dem på ett sådant sätt. Detta innebär att vi hade kunnat välja att konstruera normer på ett annat sätt, exempel vad är det som säges att man definierar människor efter kön och inte efter längd. De konstruerade normerna i ett visst samhälle är beroende av dess intressen, värderingar och behov. Men Hirdman (2001) menar att när det handlar om kön, är normen även starkt förankrat i det biologiska könet. Därför menar Hirdman (2001) att det är svårt att tro att förhållandena mellan kvinnor och män hade skilt sig om man konstruerat könen på ett annat sätt, då kvinnan utifrån sin biologiska egenskap är stark förankrat till reproduktion.

Berger och Luckmann (1966) menar att den rådande konstruktion av manligt respektive kvinnligt är socialt erkänt. Hur föräldrar framställer versionerna av mannen och kvinnan enligt konstruktionen överförs och påverkar sedan barnets uppfattning om det andra könet, det vill säga bemöter även andra människor barnet utifrån vilket biologiskt kön denna tillhör och barnet formas därefter. På så vis kommer inte barnet identifiera sig efter det andra könet då det kön denna tillhör är redan givet av samhället. Berger och Luckman (1966) tala om en kvinnlig värld och en manlig värld där det finns en konkurrens mellan konstruktioner av man respektive kvinna vilket ökar möjligheten att välja mellan olika definitioner. Detta ökar risken att man väljer "fel" utifrån vilket kön man tillhör och bemöts därmed annorlunda av samhället, som försöker fostra och förändra individen att förhålla sig till den rådande konstruktionen om manligt och kvinnligt.

Utifrån detta sätt att tänka kring man och kvinna konstrueras definitioner av moder och fader. Där modern är stark förankrad i reproduktion förväntas ta hand om hemmet och barnet medan

fadern förväntas ha ekonomiskt ansvar. Definitionerna av moder respektive fader är något som kvinnor och män identifierar sig med. Kvinnors identifiering med moderskapet är därför starkt, då det är vad kvinnan är konstruerad till att vara. Hirdman (2001) Identiteten skapas utifrån de sociala strukturerna i samhället, vilket skapar typifieringar kring olika identitetstyper. Vissa identiteter är förankrade i historien, exempelvis hur män och kvinnor ska bete sig, och uttrycks först i ett sammanhang, exempelvis man, kvinna, faderskap och moderskap. Således är identiteter en tolkning av den socialt konstruerade verkligheten (Berger och Luckmann, 1966).

6 Analys och resultat

I detta avsnitt presenteras det resultat som framkommit av analysen av 10 domar, varav fem där modern tilldelats ensam vårdnad (A1-A5) och fem där fadern tilldelats ensam vårdnad (B1-B5). För att besvara frågeställningar och syftet har vi utifrån vad som framkommit i bearbetningen valt följande rubriker: *Gemensam vårdnad som överordnad norm och Bemötande av föräldraförmåga utifrån genus* med underrubrikerna *Omsorg av det lilla barnet*, *“God förälder”*, *“God moder”* och *“God fader”*, *Föräldraförmåga samt anklagelser*. Nedan redogörs en kortare sammanfattning av resultatet i det första stycket av vardera rubrik som följs av den analys som gjorts.

6.1 Gemensam vårdnad som överordnad norm

Resultatet av analysen visar på en överordnad norm i domstolen som strävar efter att hålla ihop familjen genom att kvarhålla gemensam vårdnad, trots att familjen befinner sig i en konflikt som de inte kan lösa utan rättsliga medel. Att barnet har god och nära kontakt med båda sina föräldrar framställs i domarna som avgörande för barnets bästa som har behov av en kontinuerlig kontakt och trygghet.

Utifrån analysen av domarna B1 och B2 samt A3 och A5 framkommer att det finns ett intresse för att kvarhålla en viss familjestruktur, det vill säga strävan efter att inte sära på vårdnadsskapet och syskon. Det framgår tydligt en efterfrågan på samarbete mellan föräldrarna för barnets bästa, där föräldrarna ska kunna samarbeta kring barnets omsorg, fostran och utveckling. Domstolen vill inte bryta barnets kontakt med familjen, gemenskapen och stabiliteten i vardagen såsom skola och vänner. Förväntan på att föräldrarna ska kunna enas utifrån barnets bästa blir således en viktig utgångspunkt i vårdnadstvister, där det finns en förhoppning om att kvarhålla gemensam vårdnad.

“Även om modern och fadern under flera år och i olika processer tvistat om barnens vårdnad gör tingsrätten bedömningen att det trots allt finns en realistisk möjlighet att föräldrarna framöver gemensamt kan lösa frågor som aktualiseras utan att det uppstår konflikter som drabbar barnen. Detta kräver givetvis att såväl modern och fadern tar sitt föräldraansvar på allvar och agerar med barnens intresse för ögonen.” A5

Citatet (A5) visar på att domstolen försöker kvarhålla gemensam vårdnad trots att tvisten om vårdnaden över de gemensamma barnen har varit långvarig i flera tvistemål. Domstolen bortser således från föräldrarnas brister som vårdnadshavare och menar att det är bäst för barnen trots konflikterna mellan föräldrarna att gemensam vårdnad består. Detta visar på att det finns sociala konstruktioner kring hur en familj förväntas vara strukturerad och att denna förväntan speglas i domstolen.

Ytterligare framkommer konstruktionen kring familjen i domarna B1 och B2, där det finns en strävan av att tillgodose barnet en stabilitet och trygghet i familjen genom att inte vilja sära på syskon.

“I situationen att det inte finns skäl som med någon tyngd ger fadern ett försteg framför modern som vårdnadshavare, får det allmänna intresset av att hålla samman syskonens förhållanden bli avgörande i vårdnadsfrågan.” B1

“... det vore inte lämpligt att låta barnen ha sitt stadigvarande boende hos olika föräldrar.” B2

Det första citatet (B1) visar på hur normen kring syskonens sammanhållning används som motivering av avgörandet i domen där det i tingsrätten anförtrott modern ensam vårdnad av samtliga barn. Samtidigt visar det andra citatet (B2) på en olämplighet att sära på syskon, vilka bör bo tillsammans. I de fall gemensam vårdnad är uteslutet försöker domstolen genom domen upprätthålla den överordnade normen genom att inte sära på syskon och hålla ihop syskonen.

Den sociala konstruktionen om familjen framställs även i hur föräldrarna uttrycker att de vill att barnet ska ha en god relation med den andre föräldern även i de fall det föreligger risk om hot och våld eftersom det är förenligt med barnets bästa att barnet har en god kontakt med båda sina föräldrar. Att inte upprätthålla kontakten inom familjen är en risk för barnet och kan i vissa fall tolkas vara viktigare än att barnet riskerar att utsättas för våld. Detta framkommer i domarna A2, A3 och B2 där föräldern uttrycker att de inte vill att barnet ska ha umgänge med den andre föräldern på grund av risk mot barnets trygghet och säkerhet, dock bedömer domen att det i dessa fall tyder på bristande föräldraförmåga.

Trots omfattande samarbetsvårigheter och anklagelser mellan föräldrarna försöker Tingsrätten B1, B2, A3 och A5 hålla ihop familjen genom gemensam vårdnad eller att hålla ihop syskonen, men att detta sen brast i hovrätten. Detta visar att idealet att hålla ihop familjen genom gemensam vårdnad och att inte sära på syskon inte löste konflikten, utan skapade nya påfrestningar som påverkar barnen negativt. Dilemmat gestaltas i domarna som tillämpats i studien där vårdnadstvister föreligger under flera år och samtidigt försöker domstolen hålla ihop familjen med nya beslut om vårdnaden. Det resulterar dock i att barnens kontinuitet ständigt bryts och att barnet hamnar i kläm då konflikten mellan föräldrarna tar över. Förhållningssättet orsakar således mer konflikter inom familjen som i sin tur påverkar barnets bästa, vilket även Singer (2014) bekräftar i sin artikel.

I analysen kan man således se att i domstolen råder den överordnade normen att kvarhålla gemensam vårdnad och att hålla ihop syskon. Denna överordnade norm kan kopplas till den sociala konstruktionen av mamma-pappa-barn, där denna konstruktion anses det normala samt är en trygghet och stabilitet i barns liv. Idén om familjens struktur är förankrat i historia om hur familjen ska vara uppbyggd, vilket numera kan ifrågasättas eftersom familjebildande idag kan se olika ut och inte stämmer överens med den dåvarande synen av familjestrukturen (Dir. 2020:132). Vi människor har själva konstruerat de rådande normerna om familjestrukturen vilket innebär att lagen speglar hur människor tidigare valt att konstruera familjestrukturen (Galbin, 2014). Med den snabba förändring som sker i samhället är de förväntningar som råder i domstolen kanske inte anpassade till utvecklingen av dagens familjestrukturer och dess familjeproblematik (Dir. 2020:132). Exempelvis vill fäder i dagens samhälle ta ett större ansvar vilket är problematiskt i förhållande till lagen vars formella konstruktioner inte följer de informella konstruktionerna i samhället (Bergman och Rejmer, 2017 & Singer, 2014). Således finns redan en formell konstruerad verklighet som föräldrarna behöver förhålla sig till. Den formella konstruktionen om familjen enligt den överordnade normen ska bestå om det inte föreligger tillräckligt goda skäl att bryta den, såsom risk om hot och våld eller att bryta kontinuiteten hos modern.

6.2 Bemötande av föräldraförmåga utifrån genus

I domarna kan vi utläsa olika diskurser som tyder på att informella och formella konstruktioner om vårdnadsskap och genus skapas och återskapas. I följande underrubriker redogörs för hur de diskurser som visar på konstruktionen om en "god förälder", "god moder" och "god fader" och vem som anses som den självklara vårdnadshavaren. Dessa

kategoriseringar kopplas till formella konstruktioner i lag (SFS 1949:381) och grundprinciper (Törnqvist, 2014) samt informella konstruktioner som samspelar, skapar och återskapar idén om modern, fadern, man och kvinna (Hirdman, 2001) och hur detta i sin tur påverkar bedömningen av barnets bästa.

Det övergripande resultatet av följande rubriker visar på att formella konstruktioner påverkar domstolens möjlighet att tillmötesgå tvistens egen art på ett adekvat vis. Det vill säga bemöts tvisten och det “normala föräldraskapet” av strukturerade konstruktioner om genus, föräldraskap, moder och fader samt konstruktioner kring vad som anses vara bäst för barnet, som föräldrarnas måste förhålla sig till. Samtidigt ser vi att informella konstruktioner ligger till grund för den tolkning av föräldrarnas utsagor som framkommit i domen. Där det som skrivs om modern och fader i domen kopplas till Hirdmans (2001) genusteori. Utifrån det teoretiska begreppet socialkonstruktivism kan vi således se att informella och formella konstruktioner samspelar och tillsammans skapar och återskapar genus och andra sociala konstruktioner kring modern och fadern, samt man och kvinna vilket är förankrat i historien och det biologiska könet (Hirdman, 2001).

6.2.1 Omsorg av det lilla barnet

Resultat av analysen visar att den formella konstruktionen i lagen återskapar konstruktionen om genus det vill säga att modern är den primära omsorgsgivaren. I Sverige föds allt fler barn utanför ett äktenskap och relation vilket innebär att vårdnaden om barnet tillfaller modern enligt lagen (Bergman och Rejmer 2017). I dessa fall försvårar den formella konstruktionen i lagen barnets möjligt att få tillgång till sin fader som en vårdnadshavare. Vidare bidrar detta till att återskapa en föråldrad idé av moderskapet och faderskapet vilket hämmar jämställdhet och utvecklingen i samhället.

Normen om att modern tilldelas vårdnaden och stadigvarande boende om ett nyfött barn är formellt strukturerat i föräldrabalken. I de fall ett barn föds utanför ett äktenskap behöver modern konfirmera faderskapet och fadern som vårdnadshavare. I domarna B1 och A1 där barnet föds utanför en relation och där modern blivit ensam vårdnadshavare i samband med barnets födsel samt att barnet bott hos modern, är det betydligt svårare för fadern att få vårdnaden för barnet. I dessa fall stödjer domen att modern ska ges ensam vårdnad om barnet oavsett om det föreligger risk att modern undanhåller barnets ifrån fadern. Detta belyser att den formella konstruktion förstärker idén om modern som den primära omsorgsgivaren om

det nyfödda barnet, där barnets möjlighet att bygga en relation med fadern begränsas. Detta leder till att faderns roll i barnets liv blir otydlig. Genom den formella konstruktionen i lagen skapar och återskapar domstolen konstruktionen om modern som den självklara omsorgsgivaren och modern blir i dessa domar viktigare för barnets trygghet och omsorg.

Citatet nedan (B1) visar på moderns svårighet att lämna ifrån sig sitt barn till fadern för umgänge, trots att domstolen beslutat om barnets rätt med umgänge med sin fader. Det visar även hur modern konkret agerar för att hindra umgängesrätten mellan barnet och fadern.

“Hon tycker att beslut om umgänge varannan torsdag till måndag är för omfattande. Modern har därmed hindrat fadern och barnet från att utöva den umgängesrätt som har fastställts av domstolen. Förskolan bekräftar att barnet inte är på förskolan varannan fredag för att mamma inte vill att pappa ska kunna hämta honom.” B1

Det finns således fall där modern har svårare att tillmötesgå eller utöka mer umgänge mellan barnet och fadern. Även om det föreligger en risk att modern undanhåller barnet från fadern gör domstolen ingen annan bedömning om barnets vårdnad. I kontrast till detta finns domen A4 där fadern haft ensam vårdnad och barnet stadigvarande boende hos fadern.

“Med hänsyn till faderns inställning till ett umgänge mellan barnet och modern och hans agerande i denna fråga delar hovrätten tingsrättens bedömning att det finns en mycket stor risk för att barnet och modern helt skulle tappa kontakten med varandra om fadern tillerkänns ensam vårdnad om barnet. Även med beaktande av den stora förändring det innebär för barnet att vårdnaden om honom flyttas över från fadern till modern anser hovrätten att det på de skäl som tingsrätten har angett är till barnets bästa att så sker.” A4

Citatet (A4) visar att kontinuiteten mellan barnet och modern är viktig och därför kan kontinuiteten mellan barnet och fadern brytas trots den stora förändringen som det skulle innebära för barnet. Konstruktionen kring relationen mellan ett barn och dess moder är stark och att risken för att bryta denna kontakt väger tyngre än barnets rådande stabilitet hos den andre föräldern med motiveringen att det är barnets bästa. Kontrasten som förtydligas genom

dom B1 och A4 visar således på att konstruktion av modern som primära omsorgsgivaren är rådande.

Konstruktionen om modern som den självklara omsorgsgivaren gör faderns roll som vårdnadshavare otydlig. Där fadern istället får en roll som antingen "umgängesfader" där det framkommer en skillnad i pappans ansvar och relation till barnet.

"Fadern försökte använda tiden som umgängesförälder väl. Det är hans uppfattning att barnet och fadern hade ett bra umgänge. Om man ska ha en klar papparoll så handlar det väl om lite mer." A1

Citatet (A1) tyder på att det finns en roll som umgängesförälder vilket uppfattas skilja sig mot rollen som fader, vilket innefattar olika förväntningar och krav på föräldern utifrån de sociala konstruktionerna om de olika rollerna. Faderns roll är inte konstruerad på samma sätt som moderns föräldraroll vilket gör rollen som fader otydlig. Citatet (A1) visar även på att en fader som är umgängesförälder inte har samma förutsättningar när det handlar om faderns möjlighet till en god och kontinuerlig kontakt med sitt barn. Bli en fader inte vårdnadshavare för det lilla barnet, blir det således svårare för fadern att i efterhand ha samma roll och möjligheter som modern har i samband med vårdnaden. Resonemanget om barnets relation till fadern faller i de fall barnet bott med modern sedan födseln då barnets kontinuitet hos modern anses viktigare, fastän moder inte medverkar till umgänge. Idén kring modern som den självklara omsorgsgivaren, vilket uttrycks i de formella normerna, kan således hindra barnets relation med båda sina föräldrar.

De sociala konstruktionerna om modern och fadern är erkända i samhället (Berger och Luckmann, 1966). I de fall modern eller fadern faller utanför normerna, det vill säga konstruktionen av moder och fader ifrågasätts dem i domen. Exempelvis om modern inte anpassar sig till förväntningarna om moderskap eller när fadern vill ha en större roll i barnets liv. I domen och samhället skapas och återskapas genus genom hur föräldrarna framställs i domen och hur lagen inte ger fadern samma möjlighet att bli vårdnadshavare när barnet föds utanför en relation. Denna könsskillnad som uppmärksammat i tidigare forskning (Bergman och Rejmer 2017 & Widlund, 1997) och det resultat som framkommer i studien visar på att det är svårt för fadern att få vårdnaden om sitt barn.

Skiljaktighet i bemötandet av fäder och mödrar kan kopplas till Hirdmans (2001) genusteori kring konstruktionen av kvinnan och dennes starka förankring i reproduktion och omsorgen om barnet och hemmet. Även om det finns en vilja i samhället att öka jämställdheten och konstruera genus annorlunda (Dir. 2020:132 & Singer, 2014) är det enligt Hirdman (2001) svårt att ändra på detta eftersom moderns roll som omsorgsgivare är stark förankrad i den historiska synen av kvinnan. Det gör att det är svårt att uppnå en jämställdhet i frågan om vårdnaden om ett barn. I kontrast till moderns självklara roll som omsorgsgivare i hemmet är faderns roll istället konstruerad att försörja familjen utanför hemmet. Enligt Hirdmans (2001) genusteori är mannen överordnad kvinnan men i vårdnadstvister är det en omvänd könsordning där mödrar utifrån sin starka koppling till reproduktion och omsorg överordnar mannen (Bergman och Rejmer 2017). Detta gestaltas i domarna A1 och B1 där ensam vårdnad tillfaller modern, inte för att fadern nödvändigtvis brister som vårdnadshavare, utan detta motiveras med att barnet varit med modern sedan födsel och därför ska vårdnaden tillfalla modern. Därigenom ser vi att sociala konstruktioner om genus påverkar hur man ser på relationen mellan barnet och modern i jämförelse med relationen mellan barnet och fadern.

6.2.2 “God förälder”

Resultatet av analysen visar att strukturerade förväntningar om barnets bästa och en “god förälder” styr utifrån vilket perspektiv vårdnadstvisterna, föräldern och barnets bästa tolkas. Detta leder till att de formella konstruktionerna i domstolen om en “god förälder och barnets bästa inte bemöter tvisten och barnets bästa utifrån det individuella fallet. Detta leder till att domen kan ta miste om vad som är barnets enskilda behov då den formella konstruktionen om en “god förälder” styr.

Det går att se en koppling mellan beskrivningen om föräldrarna och de formella normerna kring hur föräldrar förväntas vara utifrån exempelvis barnkonventionen, föräldrabalk och andra formella texter. Vanliga föräldraförmågor i domarna som kopplas till idén av “en god förälder” är samarbetsvillighet, uppmuntra barnet till god kontakt till den andre föräldern och omsorg i form av barnets grundläggande behov. De framställningar som redogörs för kan i vissa fall tolkas vara orealistiska utifrån en vardaglig situation i relationen mellan en förälder och ett barn samt relationen mellan föräldrarna, inte minst i en konfliktfylld miljö. Föräldrarnas goda förmågor framhävs i domen i förhållande till sådant som tros vara ett mindre gott beteende enligt domstolen.

“Han hittar på roliga saker med barnet. Han har aldrig höjt rösten eller varit arg på barnet.” A1

“Barnet har aldrig varit sjuk under de fyra år barnet har varit hos honom för umgänge.” A1

Ovan citat (A1) visar på hur en god förmåga sätts mot något som antas vara mindre bra, i detta fall att höja rösten eller vara arg på sitt barn. På samma sätt kan det uppfattas att förälderns barn inte får vara sjuk i samband med umgänge, då det kan tolkas vara bristande omsorg från föräldern. Det är svårt att avgöra sanningsenligheten i uttalandena då framställandet av föräldrarna kan tolkas orealistiska i förhållande till omständigheterna vid en konfliktfylld miljö. Det naturliga föräldraskapet ställs således emot strukturella förväntningar som är formellt konstruerade i form av grundprinciper kring vad som anses vara barnets bästa och god föräldraförmåga (Törnqvist, 2014 & SFS 1949:381). Det innebär att föräldrarnas egenskaper framhävs på ett sätt som tros vara betydelsefullt i frågan om vårdnaden i domstolen.

Framställandet av en “god förälder” i domarna återspeglar den syn och de värderingar som råder i samhället och blir således ett sätt att upprätthålla denna sociala konstruktion enligt det socialkonstruktivistiska perspektivet (Burr, 1995). Uppfattningen om föräldraförmåga skapar starka normer kring hur man ska vara som förälder, vilket innebär att en förälder blir ifrågasatt när denne hamnar utanför konstruktionen.

Domen B5 gestaltar bland annat när två olika perspektiv möts om vad som är barnets bästa. I domen valde tingsrätten att inte beakta barnets vilja att vara och bo mer hos sin moder vars vilja modern försökte tillmötesgå. Domstolen menade dock på att moderns sociala instabilitet tydde på en bristande föräldraförmåga och var en risk för barnet, vilket innebar att moderns föräldraförmåga inte kunde tillgodose barnets bästa. Således visar domen på två perspektiv av barnets bästa, dels barnets bästa utifrån barnets egen vilja till nära kontakt med sin moder och dels barnets bästa utifrån domstolen bedömning av vad som anses vara en “god förälder”.

Föräldrarna framhävs utifrån rådande normer av en “god förälder” likaväl som den andre förälderns brister framhävs i relation till normerna. Burr (1995) menar att ett fenomen tolkas utifrån vilket perspektiv man har och verkligheten kan således tolkas olika. Domen utgår ifrån ett givet perspektiv med tydliga förväntningar på föräldraskapet vilket framgår genom formella texter i form av grundprinciper (Törnqvist, 2014 & SFS 1949:381). Detta kan

således vara problematisk när informella konstruktioner om föräldraskap och den konflikt som en vårdnadstvist innebär ställs emot dessa förväntningar. Genom att utgå ifrån ett givet perspektiv om hur en "god förälder" bör te sig för att kunna tillmötesgå barnets bästa kan det begränsa hur man ser konsekvenserna för barnets bästa i det enskilda fallet. Risken är att dessa riktlinjer tar över vilket är problematiskt då det finns fler perspektiv av vad en "god förälder" är och hur man kan uppnå barnets bästa samt vad som anses vara barnets bästa. Föräldrarna måste istället anpassa sig efter det givna perspektivet av en "god förälder" som är formellt konstruerat.

6.2.3 "God moder" och "God fader"

Resultat av analysen visar att modern och fadern framställs olika utifrån deras könstillhörighet och det således påverkar hur föräldrarna bemöts utifrån sociala konstruktioner. Analysen visar att framställandet av mödrar och fäder tyder på att rådande sociala konstruktioner kring män och kvinnor liksom moderskapet och faderskapet återskapas. Exempelvis att beskrivningen av modern trycker på den biologiska och emotionella kontakten mellan barnet och modern. Faderns relation med barnet beskrivs däremot inte på samma sätt. I domarna anmärks fadern ha en bristande föräldraförmåga, medan moderns föräldraförmåga tillfaller modern naturligt. Beskrivningarna av föräldrarna stämmer överens med rådande sociala konstruktionen kring man och kvinna enligt Hirdmans (2001) genusteori.

I domarna A1 och B4 framkommer genom analysen beskrivningar om modern som lugn, kärleksfull, självständig, driven, pedagogisk och tillmötesgående. Fadern beskrivs istället i domarna A1, A2, A3 och B4 som passiv, maktfull, intensiv och kontrollerande men även intelligent, aktiv, ärlig, tålmodig, inlyssnande och trygg. Detta visar på att det finns negativa drag som lyfts kring fadern som inte beskrivs hos modern.

Ytterligare har vi i analysen uppmärksammat en viss distans i relationen mellan fadern och barnet vilket vi inte uppmärksammat i relationen till modern. Barnets relation till modern beskrivs med omsorg, kärlek, tröst, modern som huvudansvarig omsorgsgivare samt en naturlig kontakt mellan modern och barnet sedan födseln. Relationen mellan modern och barnet beskrivs därför som något nära, naturligt och speciellt. Barnets relation till fadern beskrivs inte på samma sätt i de fall barnet beskrivs ha en trygg relation till fadern, vilket

visar på en emotionell närhet i barnets relation till modern som inte finns i relationen mellan barnet och fadern.

Framställandet av moder och fader, samt faderns och moderns relation till barnet i domarna kan kopplas till Hirdmans (2001) genusteori. Analysen visar på hur typifieringar i form av de beskrivande ord som används om vardera föräldern kan kopplas till rådande stereotyper i samhället om män och kvinnor liksom mödrar och fäder. Utifrån genusteori kan man se att föräldrarna spelar den könsroll dem tillhör som moder och fader. Beskrivningen av moderns relation till barnet i domarna kan kopplas till idén om att en moders liv ska kretsa kring kärleken till sitt barn. Relationen mellan modern och barnet är naturlig och biologiskt förankrad och en sådan relation är svår för fadern att uppnå då dennes plats är utanför hemmet enligt konstruktion man och kvinna (Hirdman, 2001).

Man kan se att framställande av modern och fadern är kopplade till dessa erkända konstruktioner kring moder och fader och att det påverkar relationen till barnet (Berger och Luckmann, 1966). Detta innebär att relationen till modern beskrivs som något naturligt och nära, medans denna beskrivning inte framkommer i relationen till fadern. Det framkommer även i domarna att domstolen beaktar relationen till modern på ett annat sätt än till fadern, vilket belys under temat *Omsorg av det lilla barnet*.

6.2.4 Föräldraförmåga

Resultatet av analysen visar på att formella konstruktioner av genus bidrar till att skapa och återskapar konstruktionerna kring vem av föräldrarna som anses vara bäst lämpad för barnet. Detta framkommer genom att skillnader i domstolens bemötande av modern och fadern där anmärkningar på moderns föräldraförmåga sker med en försiktighet till skillnad mot fadern vars föräldraförmåga lättare ifrågasätts. Faderns föräldraförmåga bemöts med oro medans moderns föräldraförmåga är biologiskt förankrad utifrån Hirdmans (2001) genusteori. Följande uttalande görs vid en granskning av föregående vårdnadsutredningen i tidigare vårdnadstvist mellan parterna i domen A1.

“Parterna har inte behandlats lika i vårdnadsutredningen. Man anmärker mer på fadern. Fadern och modern granskas inte på lika villkor”. A1

Av detta citat (A1) framkommer att det finns en skillnad i hur fadern och moderns bemöts i utredningar. Detta uttrycks även i domen B1 där det i domen resonerade kring att fadern inte hade förmåga att som ensam vårdnadshavare ta hand om flera funktionsnedsatta barn själv. Även att modern ansågs vara något sämre än fadern i kontakten med sjukvården, framträdde inget resonemang i domen kring moderns förmåga att ensam ta hand om samtliga barn med funktionsnedsättning. Trots att det framkommer i domen att barnen har ett omfattande behov av kontakt med vård och stödinsatser i så pass stor utsträckning att behovet tillgodoses endast med stöd av två vårdnadshavare, väljer man att enbart ifrågasätta denna förmåga hos fadern och inte hos modern samtidigt som gemensam vårdnad är uteslutet. Vilket ytterligare tyder på att modern och fadern inte bemöts lika.

Att moderns föräldraförmåga inte beaktas på samma sätt som faderns föräldraförmåga uttrycks vidare i domen A1 där en socialarbetare uttryck sig enligt följande:

“Socialarbetaren har ibland ifrågasatt vad modern sagt, men aldrig hur modern har skött barnet.” A1

Citatet (A1) visar att socialarbetaren menar att man kan ifrågasätta vad modern säger, men inte hur modern tar hand om sitt eget barn. Liknande påståenden finns inte i relation till fadern i domen eller i studiens övriga domar. Skillnaderna i bemötandet kan kopplas till Hirdmans (2001) genusteori och sociala konstruktioner om moderskap och faderskap, det vill säga modern som självklar vårdnadshavare. Faderns roll som omsorgsgivare är inte lika självklar som moderns och är därför lättare att ifrågasätta.

Detta gestaltas även i hur domarna utmärker förväntningar på föräldraskap och hur en vårdnadshavare förväntas vara. Om föräldrarna inte upplever denna förväntan, uttrycks en önskan om att föräldrarna ska ändra på sig för att anpassa sig till den rådande normen. Således sätts det vardagliga föräldraskapet i relation till samhällets struktur och förväntningar utifrån konstruktionen av vad som innefattar en lämplig vårdnadshavare.

Vid de fall där föräldern hamnar utanför den sociala konstruktionen uttrycks i domarna en önskan om att föräldern ska fostras på ett visst sätt. Vid analysen framkommer dessa fall kring fadern.

“Stadsdelsförvaltningen tyckte att det skulle vara en kontaktperson med vid umgänget. De, främst socialsekreterarna, tyckte att fadern behövde samspelsträna.” A1

Citatet (A1) visar att det finns en önskan om att fadern ska samspelsträna vilket i sin tur kan tolkas som att man som vårdnadshavare bör ha social kompetens som är förenligt med vad som är socialt accepterat. Ytterligare framställs osäkerheten kring faderns föräldraförmåga då stadsförvaltningen vill att en kontaktperson ska närvara vid umgänge mellan barnet och fadern.

Att det är fadern som i större utsträckning får kommentarer kring att denne bör “fostras” på ett visst sätt uttrycks i flera domar där fadern behöver familjebehandling i domen A3 och att fadern i domen A4 behöver befinna sig på ett utredningshem för att utreda hans föräldraförmåga. Denna “fostran” framkommer inte hos modern.

Utifrån vad som framkommer i analysen finns det en osäkerhet kring faderns föräldraförmåga. Denna osäkerhet behandlas inte på lika sätt kring moderns föräldraförmåga trots att det framkommer brister även hos modern vilket beaktas, men ändå inte uttrycks på samma sätt. I domarna framkommer det att fadern bör fostras och ges stöd i sitt föräldraskap vilket inte framkommer i moderns fall. Utifrån analysen kan vi tolka att moderns brister bör ifrågasättas med försiktighet i och med moderns naturliga roll som omsorgsgivare utifrån Hirdmans (2001) genusteori. Rollen som omsorgsgivare är inte biologisk förankrad i faderskapet på samma sätt som moderskapet, vilket gör att osäkerheterna kring faderns föräldraförmåga konkret och öppet kan ifrågasättas. När fadern således hamnar utanför konstruktionen kring faderskapet vars roll som omsorgsgivare inte är förenligt med den manliga världen kritiserar fadern därefter. Barnet får därför inte lika lätt tillgång till sin fader eftersom modern enligt den kvinnliga världen bär rollen som omsorgsgivare (Bergman och Luckmann, 1966).

Enligt Hirdmans (2001) genusteori är det män som har den överordnade makten i samhället men i och med att kvinnan är historiskt och biologiskt förankrad med moderskapet och rollen som omsorgsgivare är det kvinnan som överordnar mannen. Således är det kvinnan som har mer kontroll över vårdnaden om barnet och därför menar Bergman och Rejmer (2001) att det i vårdnadstvister finns en omvänd könsordning. Utifrån vad som framkommer genom

analysen och tidigare forskning (Widlund, 1997) visar på att det fortfarande finns könsskillnader i vårdnadstvister mellan modern och fadern.

Utifrån analysen framkommer det att informella konstruktioner om genus påverkar formella konstruktioner i domstolen. Dels genom att formella texter grundar sig i de konstruktioner som rådde när de fattades och dels även genom att informella konstruktioner om kvinna och man återskapas i hur man talar och skriver om genus. Således påverkar detta förhållningssättet till moder och fadern i vårdnadstvister. Både utifrån socialkonstruktivismen (Galbin, 2014 & Burr, 1995) och Hirdman (2001) genusteori menas det vara svårt att ändra konstruktionerna om man och kvinna då rollerna är starkt förankrade i historien. Oavsett hur man vänder på konstruktionerna om genus, så kommer konstruktionen kring kvinna och moderskapet ändå bestå eftersom det är förankrat i det biologiska och reproduktion (Hirdman, 2001). Således återskapas och skapar informella och formella konstruktioner genus i samhället och genoms domstolen. De konstruktioner som tidigare styrts kommer alltid vara en del i hur man tänker kring man och kvinna trots samhällets utveckling (Galbin, 2014). Att utgå ifrån detta normativa förhållningssätt kring moderskap och faderskap kan således påverka hur modern och fadern bemöts utifrån vem av föräldrarna som anses vara bäst för barnet.

6.2.5 Anklagelser

Resultatet av analysen visar att anklagelser föräldrarna emellan är förankrade kring konstruktionen av män och kvinnor vilket kan ha en betydelse för hur tvisten tolkas. Det går inte genom analysen att konstatera om anklagelserna som kan kopplas till typifieringar av könen anses mer trovärdiga eller inte. Det framkommer i domarna en svårighet att bedöma och avgöra om anklagelserna verkligen föreligger. Det finns således en risk att anklagelser bedöms felaktigt, att barnet utsätts för risker eller att barnets relation till den ena föräldern påverkas negativt.

Analysen visar att det i domarna framkommer upprepade anklagelser mellan föräldrarna. Anklagelserna är i vissa fall befogade och bekräftas av myndigheter eller domar och i andra fall utgår domstolen utifrån föräldrarnas utsagor. Vanliga anklagelser mellan föräldrarna är fysiskt, psykiskt och ekonomiskt våld, alkoholproblem, narkotika, smutskastning, hot och kränkningar. Utöver detta framkommer även anklagelser kring den andre förälderns psykiska mående.

Konflikten mellan föräldrarna och deras upprepade anklagelser tar stor plats i domen vilket gör att konflikten tar över fokus för barnets bästa, detta uppmärksammas i domarna.

Följande uttalande görs av en rådmann som hade skiljaktig mening i domen B2:

“Jag är tyvärr av den uppfattningen att båda föräldrarna sätter intresset av att fortsätta tvisten före barnets bästa.” B2

Uttalandet ovan (B2) visar att konflikten mellan föräldrarna tar över tvisten om vårdnaden och att föräldrarnas egna intressen styr framför barnets bästa. Föräldrarna konstruerar sin egen verklighet kring problemet och det är således svårt att utläsa i domarna vilka anklagelserna som är sanningsenliga. Att lyfta fram anklagelser mellan föräldrarna är ett bra sätt att gestalta hur föräldrarna kan använda sig av rådande sociala konstruktioner kring män och kvinnor till sin egen vinning.

Följande tolkning av vad en fader sagt i en vårdnadsutredning:

“Modern försöker framställa sig som en kuvad kvinna men det stämmer inte.” A3

Uttalandet ovan visar på att fadern eller modern nyttjar sociala konstruktionerna kring kvinna för att vinna tvisten. I domarna kan man utläsa att fadern anklagar modern för att vara psykiskt och emotionellt instabil medan modern anklagar fadern för våld och hot. Det vill säga förhåller sig anklagelserna utifrån generella uppfattningar kring genus som är socialt konstruerade, exempelvis att en man är mer våldsbenägen och en kvinna är mer emotionellt instabil. Förväntningar baseras på de typifieringar som finns kring stereotyperna män och kvinnor. Dessa typifieringar är socialt erkända i samhället som alla människor bidrar till genom hur vi talar och skriver om genus och därigenom återskapar eller förändrar konstruktioner och förväntningar. När modern eller fadern går utanför den kvinnliga eller manliga världen, finns därmed skäl att ifrågasätta moderns eller faderns beteende (Berger och Luckmann, 1966).

I analysen framkommer att moderns föräldraförmåga i domarna A3, A4, B4 och B5 diskuteras utifrån moderns psykiska tillstånd. Bemötandet av moderns emotionella instabilitet skiljer sig beroende på vilken grad dennes ohälsa ter sig och om vård förekommit kring moderns tillstånd bemöts modern med en större oro. I domarna A1, A2, A3, A4, B2, och B4

förekommer anklagelser kring faderns våldsbenägenhet både mot modern och barnet, där anklagelserna om våldet beaktas i en stor omfattning i domen. Uttalandet nedan av en utredare, visar en svårighet i att bedöma föräldrarnas olika anklagelser.

“Det har vidare varit omöjligt för utredarna att bedöma om våld förekommit.” A4

Det är således svårt att veta om modern och fadern bemöts olika i frågan om anklagelser, eftersom citatet (A4) tydligt visar svårigheten i att bedöma om exempelvis våld förekommit eller inte. Det är lika väl svårt att avgöra anklagelserna kring moderns psykiska tillstånd. Oberoende om anklagelserna är sanning eller inte påverkas barnet av konflikten negativt och barnet hamnar i kläm mellan fadern och modern. Oberoende av hur föräldrarna konstruerar anklagelser och förstärker dessa om den andre föräldern, finns det en risk att domstolen finner felaktiga anklagelser trovärdiga vilket därmed påverkar barnets rätt och möjlighet till en relation med den andre föräldern.

7 Slutsats

Utifrån analysen och resultatet framkommer att domarna och domsluteten skapar och återskapar rådande konstruktioner i samhället och vilka förväntningar man har på föräldrarna likaväl som utredningarna som lyft i domen bidrar till detta. Det är därför viktigt att uppmärksamma genusaspekten och förekommandet av vilka sociala konstruktioner kring föräldraskap och barnets bästa som råder i samhället och påverkar det sociala arbetet.

Genus kan påverka domstolens bedömning om vem av föräldrarna som är bäst lämpad som vårdnadshavare för barnet. Skillnaderna i domstolens bemötande av mödrar och fäder kan kopplas till konstruktioner kring män och kvinnor samt modern som den självklara omsorgsgivaren enligt Hirdmans (2001) genusteori. Det finns således en risk att barnets möjlighet till en relation med fadern begränsas eftersom det råder en omvänd könsordning vid vårdnadstvister där modern utifrån konstruktionen av moderskapet har bättre förutsättningar att få vårdnaden (Bergman och Rejmer, 2017 & Hirdman, 2001). De diskurser som framkommit i domarna tyder på att genus skapas och återskapas utifrån de formella och informella konstruktionerna. De formella och informella konstruktionerna är förankrade i historien och det biologiska könet utifrån Hirdmans (2001) genusteori. Genom att utgå ifrån konstruktioner av en manlig- och kvinnlig värld (Berger och Luckmann, 1966) begränsas möjligheten att se föräldrarnas föräldraförmåga bortom den biologiska könstillhörigheten. Indirekt påverkar detta således barnets möjlighet till en relation med båda sina föräldrar.

Studien visar slutligen på att det råder en överordnad norm om kvarhållande av gemensam vårdnad eller att hålla ihop syskon vilket anses vara barnets bästa. Denna formella konstruktion om vad som är barnets bästa kan påverka att barnets bästa i det enskilda fallet inte kan tillmötesgå. Det finns därmed en risk att barnet ytterligare hamnar i kläm i tvisten på grund av att domstolen försöker kvarhålla idén om att gemensam vårdnad är förenligt med barnets bästa. Detta kan påverka bedömningen av vem av föräldrarna som ska anförtros vårdnaden bortsett från vardera föräldrarnas föräldraförmåga så länge det inte finns någon risk att barnet utsätts för hot och våld.

8 Slutdiskussion

Utifrån studien och tidigare forskning finns det skäl att studera genus och sociala konstruktioner och vad det har för betydelse för barnets bästa, då socialarbetare i sitt myndighetsutövande strävar efter att genom individuella bedömningar tillmötesgå alla lika. I lagen strävar man efter likabehandling mellan män och kvinnor (SOU 2014:6) men analysen tyder på att det fortfarande råder en skillnad i bemötandet av mödrar och fäder.

Det framkommer att det finns olika förväntningar utifrån formella och icke formella konstruktioner som samhället har på respektive kön som kan påverka vilket bemötande domstolen har om moderns och faderns föräldraförmåga. Resultatet i studien styrks av Bergman och Rejmers (2017) artikel där de menar att genus har betydelse för vilka förväntningar som råder om män och kvinnor och hur dessa förväntningar utifrån könen påverkar hur modern och fadern ska bete sig som vårdnadshavare. Kvarhållandet av de historiskt förankrade konstruktionerna om mödrar och fäder bidrar således till en problematik i dagens samhälle och kan försvåra för barnperspektivet i det enskilda fallet. Även om samhället strävar efter likabehandling mellan män och kvinnor menar Hirdman (2001) att det är problematiskt att förändra konstruktionerna om män och kvinnor då det är starkt förankrat i det biologiska könet och historien. Än dock menar Galbin (2014) att vi människor själva kan välja att konstruera verkligheten annorlunda. Det framkommer i studien att det i domarna av vårdnadstvister talas och skrivs om genus. Därigenom visar det på att könsrollerna återskapas i flera dimensioner i samhället där vårdnadstvister är ett av många exempel. Därför är det viktigt att vara som socialarbetare att alltid vara medveten om konstruktionerna om man och kvinna även om dessa generellt i samhället är svåra att förändra.

Diskursen är föränderlig vilket betyder att de normer, värderingar och förhållningssätt som idag är socialt accepterade kan se annorlunda ut om några år (Bergman och Rejmer, 2017). Exempelvis synen på barnets bästa, vad som anses vara en god förälder eller vårdnaden om små barn. Därför är det viktigt att vi som socionomer inom det sociala arbetet är medvetna om den diskurs man befinner sig i (Bolander & Fejes, 2015) för att på så vis få bättre möjlighet att tillmötesgå barnets bästa i det enskilda fallet. Det är av vikt att uppmärksamma att barnets bästa inte är universellt och därmed inte kan utgå ifrån generella sociala konstruktioner om barnets bästa, utan kräver en individuell bedömning i det enskilda fallet.

Det krävs därför en medvetenhet om hur och vilka normer och värderingar som påverkar hur man ser på barnets bästa. Inte minst är det aktuellt eftersom det ständigt sker en samhällsutveckling där olika diskurser förändras och de informella konstruktionerna i samhället utvecklas i snabbare takt än de formella konstruktionerna.

I en diskurs finns flera diskurser och i dagens mångkulturella samhälle råder olika meningar kring familjestrukturen, föräldraskapet, fostran, genus och synen på barn med mera. Detta kan således påverka omständigheterna i domen och vårdnadstvisten liksom utfallet av tvisten och barnets bästa. Utifrån denna kunskap finns intresse att genomföra studien i en större omfattning genom att studera fler domar vars resultat i större utsträckning kan visa på om genus och sociala konstruktioner påverkar barnets bästa. Det är även av intresse att undersöka området i en större kontext, exempelvis hur det mångkulturella samhället påverkar förhållningssättet till genus och sociala konstruktioner samt hur det påverkar det sociala arbetet vid vårdnadstvister. Ytterligare är det intressant att studera hur formella normer, det vill säga lagar och ramverk, krockar med människors individuella verklighet och hur sociala arbetet i sin tur förhåller sig till denna skillnad i vårdnadsutredningen.

Slutligen tyder studien på att informella konstruktioner kring föräldraskap, mödrar och fäder utvecklas i en snabbare takt än de formella konstruktionerna vilka är historiskt förankrade i hur vi människor har valt att konstruera verkligheten, vilket påverkar förhållningssättet i vårdnadstvisten. Formella och informella konstruktioner om föräldraskap, genus och barnets bästa är komplext vilket ytterligare tyder på att det är viktigt att uppmärksamma och problematisera den diskurs vi människor lever och verkar i. I och med att vårdnadstvister blivit ett ökat samhällsproblem (Bergman och Rejmer, 2017) är det således viktigt för socialarbetaren att uppmärksamma hur formella och informella konstruktioner därmed påverkar det sociala arbetet.

Referenslista

Barlebo-Wenneberg, S. (2001). *Socialkonstruktivism - positioner, problem och perspektiv*. (B. Nilsson, övers.). Malmö: Liber AB. (Originalarbete publicerat 2000)

Berger, P. and Luckmann, T. (1966) *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, New York: Doubleday and Co.

Bergman, A-S och Rejmer, A. (2017) Parents in child disputes: Why are they disputing? *Journal of Child Custody* , 14(2/3), pp. 134-150.

Bolander, E., & Fejes, A. (2015). Diskursanalys. I A, Fejes., & R, Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (S.90 - 114). Stockholm: Liber AB

Boréus, K. (2015). Texter i vardag och samhälle. I G, Ahrne., & P, Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (S.157-175). Stockholm: Liber AB

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (B, Nilsson, övers.). Stockholm: Liber AB. (Originalarbete publicerat 2008)

Burr, V. (1995). *An Introduction to Social Constructionism*. London: Routledge.

Dir. 2020:132 *En föräldraskap rättslig lagstiftning för alla*. Kommittedirektiv från juristdepartementet
<https://www.regeringen.se/4ae6b4/contentassets/6f1e98944d85442dab9114fcfa96b542/en-foraldraskapsrattslig-lagstiftning-for-alla-dir.-2020-132.pdf> hämtad: 211223

Eriksson-Zetterquist, U., & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I G, Ahrne., & P, Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (S.34-54). Stockholm: Liber AB

Galbin, A. (2014). *An Introduction to social constructionism*. *Social Research Reports*,(26), 82-92.

Hämtad från

https://www.researchreports.ro/images/researchreports/social/srr_2014_vol026_004.pdf.

Hirdman, Y. (2001). *Genus om det stabila föränderliga former*. Lund: Walin och Dalholm boktryckeri AB

Magnusson, E. (2002). *Psykologi och kön: Från könsskillnader till genusperspektiv*. Natur och Kultur

Mattson, T. (2015). *Intersektionalitet i socialt arbete -teori, reflektion och praxis*. 2 uppl. Falkenberg: Gleerups

Mumin, M. (2021). Barnkonventionen som lag i praktiken: En granskning av domar från 2020. Hämtad 1 november, 2021, från Unicef,
<https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen-som-lag-i-praktiken>

Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). Att analysera kvalitativt material. I G, Ahrne., & P, Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (S.220-236). Stockholm: Liber AB

Regeringskansliet. (2015). *Föräldrar och barn*. Hämtat 17 november, 2021, från regeringskansliet, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/familjeratt/foraldrar-och-barn/>

SFS 1949:381. Föräldrabalken.

Singer, A. (2014). *Gemensam vårdnad för alla föräldrar - Barnets bästa eller social ingenjörskonst?*. Svensk juristtidning. häfte (4), 348- 346 Hämtad från: <https://svjt.se/svjt/2014/348>

SOU 2014:6 *Män i tvister om vårdnad, boende och umgänge*, underlagsrapport på uppdrag av män och jämställdhet av Johanna Schiratzki 2014

Statistiska centralbyrån (2020). *På tal om kvinnor och män: Lathund om jämställdhet*. Hämtad från Statistiska centralbyrån, https://www.scb.se/contentassets/98bad96ec1bd44aea171b2fb4f7b3f64/le0201_2019b20_br_x10br2001.pdf

Stern, R., & Jörnruud, M. (2011). *Barnkonventionens status: En utvärdering av för- och nackdelar med barnkonventionen som svensk lag*. Hämtad från unicef, <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionens-status>

Svensson, P.& Ahrne, G. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I G, Ahrne., & P, Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (S.17-31). Stockholm: Liber AB

Törnqvist, Thomas (2014) *Familjerättsliga frågor inom socialtjänsten*.7. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB

Unicef. (u.å.). *Barnkonventionen*. Hämtad 1 november, 2021, från Unicef, <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten>

Unicef. (2018). *Vad betyder det att barnkonventionen blir svensk lag?* Hämtad 1 november, 2021, från Unicef, <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/vad-betyder-det-att-barnkonventionen-blir-svensk-lag>

Widlund, Britt (1997). *Vem fick vårdnaden?: 70 vårdnadstvister avgjorda i domstol åren 1990-1996*. Stockholm: Resursförvaltningen för skola och socialtjänst, Forsknings- och utvecklingsenheten.

Domar: Vänligen kontakta studiens författare vid tillgång av de domar som tillämpas i studien.